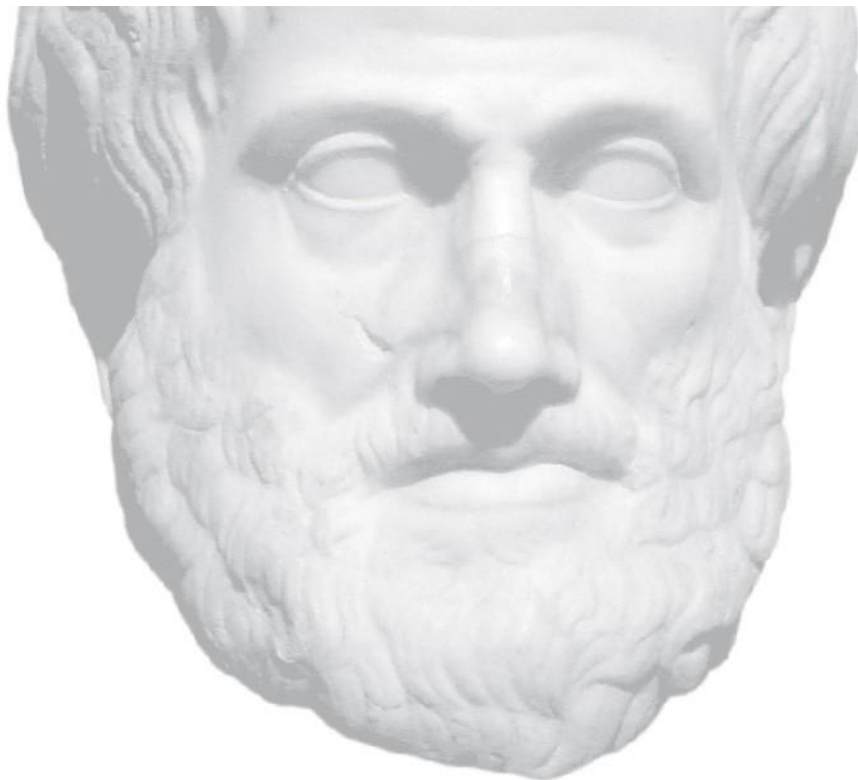

TEISME, HUMANISME I NATURALISME

Josep Roca i Balasch

Índex

Mimosa púdica.

ENTENIMENT

.- TEISME. HUMANISME I NATURALISME.

.- DESCRIPCIÓ, EXPLICACIÓ I INTERVENCIÓ.

.- CAUSALITAT.

.- CAMP.

.- EXPLOSIONS.

.- ÀNIMES DEL JO.

.- L'ENTENIMENT COGNOSCITIU.

.- FENÒMENS, ESDEVENIMENTS I EXPERIMENTS.

.- PAS DE LA SENSACIÓ A LA PERCEPCIÓ.

.- PAS DE LA PERCEPCIÓ A LA COGNICIÓ.

.- ESPERIT.

.- CAUSA.

.- ESCALA DE L'ENTENIMENT.

SENTIMENT

.- EMOCIONS.

.- VALORS.

EDUCACIÓ

.- UNIVERSITAT.

.- INVESTIGACIÓ.

Epíleg

Mimosa púdica

Pensant en la jubilació em vaig proposar recuperar un projecte de recerca que havia tingut aparcat molt de temps. Volia seguir provant si la Mimosa Púdica, entre altres plantes, podia ser condicionada temporalment. És a dir, veure si el ritme d'obertura i replegament de les seves fulles i branques, es podia donar com una adaptació temporal i específica a canvis rítmics d'estimulació.

El Condicionament Temporal és el tipus de condicionament responent o paulovià més simple i, a la vegada, més desconegut. En aquest tipus de condicionament s'obtenia una resposta condicionada de salivació en un animal, només presentant el menjar cada 30 minuts. De tal manera que, un cop se li havia presentat unes quantes vegades amb aquell interval fix, arribava un moment que en lloc de salivar com a reacció a l'estímul, amb la corresponent latència respecte de la presentació de menjar, anticipava la salivació començant-la aproximadament un minut abans.

La rellevància explicativa d'aquest tipus de condicionament és evident: hi ha un tipus d'adaptació apresada que regula el funcionalisme orgànic, d'acord amb el canvis d'estimulació consistents només en el temps i que ens permet explicar allò que no té explicació biològica: que una reacció orgànica es doni abans de la presentació de l'estímul que la provoca. Pensava que aquest condicionament era el fenomen psíquic més bàsic i que redimensionava el concepte de psique, mostrant els seus límits funcionals arribant a les plantes. Donant per evident que hi ha ritmes orgànics, com el ritme cardíac, que no entren en el debat sobre els ritmes lligats als canvis cíclics en l'entorn d'animals i plantes.

Tal com ja havia fet notar [Pavlov](#), el condicionament no és fisiologia sinó psicologia, i el poder explicatiu d'aquest fenomen psicològic és molt més gran i definitiu que tot el que es pugui dir sobre els ritmes des de la biologia. Obviant i anul·lant, però, aquest plantejament del savi rus, la biologia actual pontifica sobre els ritmes biològics en termes mecanicistes com no s'havia fet mai anteriorment.

Una qüestió rellevant, en tot cas, que ha ocupat i ocupa molts estudis en l'anomenada cronobiologia és, precisament, la de la existència de ritmes biològics no només en animals sinó també en plantes. La Mimosa Púdica ha estat la més estudiada des de que un científic -De Mairan- cap el 1729, observés que aquesta planta mantenia, a les fosques i per un cert temps, la resposta d'obertura i replegament que havia estant fent, seguint els cicles de llum i foscor, prèviament.

Des de llavors hi ha hagut molts estudis sobre aquest tema i, evidentment, a mi m'interessava veure si aquestes reaccions de la mimosa a la llum -però també al tacte i a l'escalfor, entre altres- podien ser explicades pel condicionament temporal pavlovian. Buscant articles i sobretot procediments per a estimular de manera cíclica i enregistrar els moviments de la Mimosa, de cara a iniciar la meua recerca, vaig trobar un estudi que em va impressionar per la seva tecnologia. Utilitzaven electroestimulació en els pulvínuls, que són punts d'unió de les agrupacions de fulles amb les tiges, compostos de cèl·lules turgents.

El tema clau és que els autors d'aquest i d'altres estudis confirmen que la Mimosa Púdica pot adquirir un ritme ajustat a l'estimulació cíclica que se li dona i que aquest ritme pot tenir intervals de diferents durades. Això és definitiu notar-ho perquè es tracta d'una

demostració de l'existència de condicionament temporal amb diferents intervals, i no només d'un únic interval circadià.

D'altra banda i en el moment d'explicar perquè això passa, s'afirma que es degut a que aquella planta té un rellotge o un cronòmetre intern que ho regula o que n'és responsable. Rellotge que, a més, se li atorga la facultat d'ajustar-se a qualsevol ritme o cicle.

És realment xocant que científics de formació experimental postulin l'existència d'una entitat mecànica a l'interior d'una planta i, a més, sostinguin que té capacitat per adaptar-se a tots els cicles, quan es evident que un rellotge per ell sol no canvia d'hora quan hi ha canvis horaris en la societat, ni quan el traslladen d'un costat a l'altre de la terra.

Ho és també pel seu pensament pràcticament únic en els estudis biològics sobre l'ajust temporal i perquè aquests sorgeixen en totes les especialitats, estimulades per premis a qui aconsegueixi trobar on està i com funciona el tal mecanisme regulador temporal.

El meu interès per aquesta onada de producció científica en el camp de la cronobiologia va ser ampliat quan a l'any 2017, va sortir la notícia d'un premi Nobel de Medicina, a la revista Investigació y Ciència, per als “descobridors del rellotge biològic” –textualment- a que premiaven pels seus descobriments dels mecanismes moleculars que controlen el ritme circadià.

“Los descubrimientos paradigmáticos de los tres galardonados establecieron principios mecánicos clave sobre el reloj biológico, y durante los años siguientes se aclararon otros componentes moleculares del mecanismo”. [Investigación y ciencia. Noticias](#). 02/10/2017

La notícia fa referència a que han aïllat un gen que intervé en la producció d'una proteïna durant la nit i es degrada durant el dia, amb complexitats que provenen de la interacció amb proteïnes inhibidores, entre altres temes. La pregunta però és: perquè parlen de principis mecànics el funcionalisme orgànic i humà en general? La resposta es troba en els manuals de fisiologia humana vigents, recolzats en principis filosòfics racionalistes, segons els quals l'home és, globalment, un autòmat i investiguen suposant que estan descobrint aspectes d'un mecanisme i no cap altre cosa que no sigui un mecanisme. La creença en el mecanisme és tan forta que, fins hi tot quan parlen de plantes, també diuen que estudien el tal mecanisme.

És necessari dir que la constatació de cicles en qualsevol funcionalisme orgànic no és el mateix que l'explicació de la causa d'aquest cicles. Tampoc el posar-li el nom de temporitzador a un estímul és admissible com a demostració causal. Encara menys dir que el temporitzador està al cervell o en un gen. L'exigència científica és dir com i de quina manera un estímul, el cervell o un gen aïllat, causen per si sols, el cicle en qüestió.

Cal dir que fa anys i segles que investiguen amb resultats no concloents respecte de l'existència i la ubicació del suposat rellotge. No hi ha manera que de que el trobin però segueixen amb el mateix projecte, entre altres coses perquè sobre això es donen premis i sobre altres plantejaments no. De fet, ni a Pavlov li van donar el Nobel (1904) per l'estudi dels fenòmens del condicionament. Li van donar per l'estudi de la - textualment- "fisiologia digestiva". Sense ni rastre del component funcional psíquic que ja el mateix Pavlov havia

anunciat al parlar inicialment de “reflex psíquic”, i posteriorment de reflexos condicionats o condicionals.

És necessari, per això, preguntar-se perquè els biòlegs com els dedicats a la cronobiologia desconeixen, en general, el Condicionament Temporal de Pavlov. La resposta a això em sembla que pot ajudar a plantejar una qüestió més general, que és la referent a perquè existeixen plantejaments teòrics clars i contundents en l'explicació de molts fenòmens naturals que no reben cap atenció i, o són desconeguts o són tinguts per superats o impertinents. Queda clar per a mi, en tot cas, que desconeixent Pavlov desconeixen la psicologia, deriven cap a l'especulació mecanicista i en fer-ho creen un món conceptual tant alienant com el mon celestial.

El recurs explicatiu del mecanisme s'ha estès a altres temes dels quals la psicologia dona compte com és el de la percepció. I igualment l'any 2014 es va donar el premi Nobel de medicina a uns investigadors sobre el GPS (*Global Positioning System*) cerebral. És a dir, un altre mecanisme que “ens diu” no quan hem de fer alguna cosa –com li diu el cronòmetre a la planta!- sinó que ens diu on estem, quina és la posició d'una cosa i cap on ens hem de dirigir per trobar-la. El reconeixement els hi ve del fet que se suposa que han fet avenços en la recerca per trobar on es troba i com funciona el GPS intern, en base a estudis sobre el que apareix com reaccions també explicables com a condicionades, en cèl·lules cerebrals. Els conceptes explicatius de “constància temporal” y d'altra banda de “constància espacial”, “constància posicional” y “constància modal” en general, de la psicologia de la percepció, no són ni tan sols referits en els treballs citats.

Aquí, en tot cas, és on jo inicio la meva reflexió sobre el fet que en la recerca no és tant important el tema que estudies, ni la tecnologia de què disposes per fer-ho, sinó la concepció explicativa en la que et mous a l'hora de fer-la, i amb la que tractes o assumeixes les dades que observes o obtens. I penses també que deu ser allò dels peripatètics dit en llatí: "*Omne quod recipitur, recipitur modo recipientis*" (Tot allò que es rep es rep a mode del recipient). És a dir, penses que aquests científics tenen un prejudici explicatiu comú i molt profund que fa que no detectin o no creguin que són víctimes d'una metàfora, i que persisteixin en postular i defensar -de manera crèdula i en grup- un mecanisme inexistent per a explicar la conducta humana, animal i vegetal. Mecanisme que no només el suposen en el cervell humà, que ja fa temps que es compara amb un superordinador neurofisiològic, sinó que també se l'imaginen en animals i plantes, no obstant l'evidència que no hi ha tal cosa. Parlar -ara ja fa molts segles que ho fan- d'un mecanisme intern no és només ser víctima d'una metàfora sinó que és un engany científic a denunciar.

En voler fer això, però, he tornat novament cap el tema més general de les concepcions del món sobre el que ja havia escrit anteriorment— [Naturalisme, aportació psicològica](#)-. Ara, però, s'ha fet més evident que els plantejaments més generals sobre el món i el ser humà són el context conceptual últim i més determinant del pensament científic; més enllà dels temes filosòfics, de les teories científiques i dels models teòrics més concrets que es fan servir en tots els àmbits de la ciència.

ENTENIMENT

Una concepció del món és una manera d'entendre què és el món i com funciona. Cosmovisió és un sinònim –més sensorial o perceptiu- utilitzat per a indicar el mateix.

El diccionari diu que “concepció” significa donar existència, dins la mare, un nou ésser. Figuradament, crear o formar una idea o un conjunt d'elles dins la ment. On “figurar” vol dir representar una cosa per una altra, i també representar un ésser immaterial o abstracte, sota una forma visible.

Concepte, amb la mateixa arrel que concepció, vol dir formar-se dins l'enteniment una idea. Aquesta es defineix com la representació mental d'una cosa.

En aquell diccionari i en els altres, hi ha un tema clar: l'enteniment o la ment són sinònims, i apareixen generalment com un lloc figurat on es generen els pensaments, les reflexions, les raons, les especulacions; també les percepcions i els càlculs i, encara, les emocions, les passions i els sentiments.

Per això les concepcions del món que es puguin tenir, seguint els diccionaris, ja estan concebudes –valgui la redundància- d'aquesta manera. És a dir, es tendeix a pensar -per la mateixa manera de parlar- que les concepcions del món i els conceptes són un producte elaborat en un lloc, que és la ment humana, o també en el cervell com a sinònim de ment.

Una concepció del món està feta, en tot cas, de principis i esquemes cognoscitius generals que actuen com a fonament primer del coneixement humà i, conseqüentment, del manteniment de la

manera singular d'entendre totes les coses del món i de cada ser que hi habita. Aquests principis i esquemes generals són com les premisses prèvies a qualsevol raonament, en qualsevol dimensió cognoscitiva. Per això, per ser un basament cognoscitiu general, una concepció del món no es confon amb un corrent filosòfic o científic concret. Tampoc amb una tendència artística. És, més aviat, el marc conceptual que inspira tot el coneixement humà científic i artístic, el cobreix, el justifica i l'hi dona un sentit últim.

.- TEISME, HUMANISME I NATURALISME.

Hi ha tres concepcions del món a considerar en la nostra cultura occidental: el teisme, l'humanisme i el naturalisme.

El teisme, particularment el monoteisme, parteix del principi de l'existència d'allò sobrenatural com un món a part, amb l'exponent màxim d'un únic déu com a ser omnipotent. En altres accepcions més concretes, el teisme inclou totes les creences en déus o essers imaginats. Amb forces o energies màgiques i també misterioses o ignotes, que es considera constitueixen aquell món a part, amb un poder real i efectiu sobre el món natural i els mateixos individus humans que l'habiten.

L'humanisme és la concepció que posa l'ésser humà com a figura central del món i com a ser superior, per tenir unes facultats mentals que el distingeixen de la resta dels animals. Per això humanisme –en l'accepció conceptual- no és sinònim de fraternitat, sinó sinònim de superioritat i protagonisme, per les facultats mentals que se suposen exclusives de l'home com a espècie.

L'humanisme destaca l'ésser humà com subjecte cognoscitiu, front a la realitat corporal, però sobretot front al coneixement que pugui provenir del món sobrenatural. L'orgull humanista prové de la seva capacitat de crear o generar coneixement, i de sustentar la cultura com a exponent del seu ser extraordinari. Això ha comportat, a més, la idealització de les facultats mentals que alimenten la creença en una realitat espectral humana, que porta a confondre-la amb els conceptes d'ànima i psique, i que connecta amb exclusivitat l'ésser humà amb l'univers sobrenatural.

És destacable, històricament i en aquest sentit, que amb els plantejaments racionalistes i empiristes els temes relatius a la ment humana es varen classificar com a filosofia mental i quedaren segregats del tractament que en pogués fer de la ciència natural. I així continua. Actualment la filosofia mental apareix com una font de coneixement d'igual o superior importància o influència respecte de la psicologia plantejada com a ciència natural. Com que, a més, la psicologia ha esdevingut bàsicament una tecnologia que defineix professionals aplicats en diferents àmbits d'intervenció, la filosofia mental segueix exercint un lideratge ideològic sobre allò que és mental o psíquic. Ho fa perquè suposa, com ho fa el teisme, que l'home és un ser superior que no pot ser estudiat de la mateixa manera que s'estudien els animals o les plantes i tota la resta de coses naturals. Quan s'arriba a l'home –diuen- tot és diferent.

La concepció naturalista sobre l'home, en canvi, es defineix pels posicionaments ideològics que han sorgit del també dins de la filosofia però, sobretot, de la ciència. Més concretament de la ciència que s'ha desenvolupat lliure dels principis filosòfics dualistes, conjuntament amb la psicologia de base objectiva i experimental. Aquells posicionaments porten a la postulació d'un únic món amb un entramat funcional intel·ligible, on els fenòmens mentals són assumits com a naturals.

Sobresurt, en tot cas, la posició crítica radical del naturalisme respecte del teisme i el dualisme perquè ambdues concepcions afirmen que el món és de fet dos mons. El sobrenatural i el natural en un cas, i el mental i el corporal en l'altre.

.- DESCRIPCIÓ, EXPLICACIÓ I INTERVENCIÓ.

Les funcions del llenguatge són vàries. La funció referencial o cognoscitiva del llenguatge, a la vegada, és diversa. Es donen tot tipus d'aportacions cognoscitives que alimenten les cultures humanes en els universos temàtics que les defineixen. Tanmateix no totes les aportacions són del mateix ordre ni tenen la mateixa rellevància. Per això considerem bo de dimensionar nítidament el coneixement humà, assumint plenament la distinció entre les dimensions descriptiva, explicativa i tecnològica, que ja fa la ciència. Distinció que aquí actua de guia per a perfilar l'abast de les concepcions i de la mateixa cognició humana.

Descriure és referir o dir el què hi ha i s'esdevé. Explicar és referir o dir el perquè de tot, del que hi ha i s'esdevé. Intervenir és referir o dir com actuar per a aconseguir canvis en allò que hi ha i s'esdevé.

El teisme, a nivell descriptiu, té com a postulat bàsic el de que hi ha dos mons: el natural i el sobrenatural. El natural que és la terra i ara tot l'univers conegut i per conèixer, i el sobrenatural que ni es coneix ni es pot conèixer i que, vulgarment, acaba sent identificat amb el nom del "més enllà". El món natural es coneix detallant totes les coses i tots els animals que hi ha en ell. Aquesta tasca té un reconeixement explícit com a saber, entre altres coses, pel que té de revelació de l'obra divina que és el món, si més no en les religions monoteistes i creacionistes.

El coneixement descriptiu del món sobrenatural però és inexistent, o es dóna com a imaginació i idealització del món natural. És a dir, s'afirma l'existència d'un món del què no es pot dir com és en realitat.

Un altre principi rellevant del teisme és que l'afirmació de la existència de dos mons, planteja la necessitat de dir com es relacionen. Cosa que no s'ha fet ni es pot fer. Com a màxim es postula una intervenció misteriosa o extraordinària del cel sobre la terra en termes, per exemple, miraculosos, místics o d'il·luminació.

No obstant els desconeixement reconeguts, hi ha una idea explicativa base i és que el món sobrenatural domina el món natural. Això es concreta dient coses com que déu ha creat el món i que tot succeeix segons el seu pla diví, o la seva voluntat; o dient que hi ha deus, o esperits, o forces ocultes, o energies insondables, que actuen sobre les coses i els individus determinant-ne la seva acció o conducta.

El teisme afirma, sense cap demostració, a no ser la del miracle que exigeix creença, que hi ha un primer món espiritual que actua anormalment sobre el segon món que és el material admetent, a més, que el pla diví pot ser imprevisible i, per suposat, incoherent als ulls del humans.

La manera com succeeix això que un món suposat domina el món que coneixem és, per definició, un misteri que no es pot resoldre.

A nivell tecnològic, el teisme no ofereix continguts desenvolupats destinats a temes que no siguin els relacionats amb les necessitats més bàsiques en la vida dels humans. En aquest sentit i com a màxim, potencia rituals o rogatives per a demanar canvis, ja sigui per demanar que passin coses que es necessiten, com perquè deixin de passar coses que fan mal. Com a exemples, ho pot fer tant per demanar pluja com per a demanar que cessin plagues o epidèmies.

El teisme tolera també les tècniques no derivades de la fe com a procediments per a aconseguir aquells canvis, ja que les considera actuacions subjectes al pla diví sobre la naturalesa i el mateix home.

En tot cas, el misteri és essencial en la concepció cognoscitiva del món que aporta el teisme, ja que al desconeixement del món sobrenatural s'hi afegeix el desconeixement sobre com s'ha actuat creant el món, o regint-lo en el seu funcionament i afectant totes les criatures que l'habiten.

L'humanisme, a nivell descriptiu i tocant ja d'entrada el tema sobrenatural i la mateixa existència d'un déu, diu que no sap o no es pot saber si hi ha un altre món i si hi ha déu o no. L'agnòstic llavors és l'humanista per excel·lència.

L'humanisme, està clar, es defineix per posar el ser humà com a centre del seu discurs. L'home és allò més sagrat per al propi home com a espècie, i un ser superior respecte de la resta d'animals que constitueixen la natura. Tanmateix el suposa també dual: afirma que l'ésser humà -i només ell- és un compost de ment i cos. És a dir, afirma que hi ha també dos mons en el món: el món mental i el món corporal, de manera equivalent a l'afirmació dels dos mons sobrenatural i natural del teisme.

Aquella dualitat ment-cos no es posa mai en dubte, ni que hi hagi éssers humans només amb vida vegetativa, ni que hi hagi animals que mostrin tenir hàbits, habilitats, i fins i tot algun tipus d'enteniment entre ells i amb els humans.

L'humanisme afirma, a més, que el món mental no es pot abastar amb els mateixos principis que serveixen per al món corporal, induint a conèixer en el món mental en termes diferents al món material com

feu el dualisme cartesià, o suposant-lo connectat amb el món sobrenatural com ho feu el dualisme platònic. El recurs a la complexitat, com a intent de justificació de la dualitat, és freqüent en els seus raonaments.

L'altre recurs és el de la impossibilitat de quantificació. Encara que és evident que hi ha quantificació en la descripció, l'explicació i la intervenció del comportament humà, se segueix suposant que aquella li és impròpia. La distinció tradicional entre ciències i lletres té aquest prejudici: les coses mentals i fins, a vegades, les socials no admeten quantificació a diferència de tota la resta de coses naturals.

És més, igual que succeïa en el tema de la connexió entre el món sobrenatural i el natural, la connexió entre el món mental i el món material és un problema irresoluble. Ho va ser per al platonisme com a exponent del dualisme creient, i ho és pel dualisme cognoscitiu de l'humanisme modern i contemporani. N'és una mostra el debat cartesià i racionalista sobre on es connectaven els dos mons mental i corporal, especulant sobre el paper de la hipòfisi; o també, com un exemple recent, sobre on es troba i com se situa l'inconscient en el cervell, en els plantejaments psicoanalistes.

A nivell explicatiu, l'humanisme és conseqüent amb el dualisme exclusiu dels éssers humans i concep la ment com una entitat que genera coneixement, però també i en general, que causa i determina el comportament dels cos de manera equivalent a com el món sobrenatural determina el comportament del món natural. Amb aquesta suposició bàsica no té cap inconvenient en pensar que els diferents noms amb els que denoten els efectes de l'activitat mental

–el coneixement, les habilitats, els sentiments, la voluntat, etc.- són el producte d'aquella activitat interior on es generen i, per tant, en ella es troba l'explicació del comportament manifest dels individus.

L'humanisme llavors posa barreres i resistències a l'intent d'explicar la conducta humana, amb els mateixos principis amb que la ciència natural vol explicar la conducta dels animals i el comportament general de tota la naturalesa. Ho fa ara com ho ha fet sempre.

Quan es diu -en una reducció explicativa biologista- que no és la ment sinó el cervell qui determina i controla el comportament, des d'un punt de vista conceptiu, no es diu res diferent. L'humanisme es caracteritza per optar pel silenci i atorgar, no obstant s'està fent una reducció explicativa per la qual un òrgan és qui dirigeix i controla la conducta humana. La idea clara i distinta del pensar s'ha reduït al símil neurofisiològic del processar, que a la vegada, és electrònic computacional. I tot va bé per a ells.

Ara psique, ment i cervell, són sinònims per a expressar el caràcter sobrenatural i misteriós de l'"interior" humà i la també el de la seva misteriosa relació amb el cos. El cervell ha guanyat posicions perquè en forma part i es té una idea mecànica tant del funcionament del cervell com del funcionament del cos. L'ocultisme està garantit.

Els teistes se senten irats per particularment aquesta suposició materialista que redueix la ment, representant l'esperit immaterial, a un mer producte de l'activitat cerebral. Davant la onada gegant del materialisme científic hiperproductiu i tan mediàtic de les ciències cognitives i les neurociències, ara callen o ho critiquen només en privat i en els seus temples.

A nivell tecnològic, l'humanisme és tota una altra cosa respecte del teisme: concep cada home –també els col·lectius humans- com a demiürgs que generen idees pràctiques i aplicades a la producció i el control dels canvis més diversos. Es valora moltíssim la creació d'instruments per a fer coses i feines. També les tècniques, en general, per a la intervenció i control sobre el funcionament del món; en tots els seus fenòmens i afectant totes les coses, els éssers vius i, particularment, la intervenció i el control en els temes que afecten els éssers humans. Se senten molt orgullosos del poder de la tecnologia i no es cansen de repetir que els límits del seu saber són encara desconeguts.

L'orgull de l'espècie prové sobretot d'això que s'ha anomenat “tecnociència”. Aquesta valora en sobre manera –quan no únicament- el coneixement humà aplicat i resolutiu de problemes.

La idea del domini i control per part de l'home com a espècie sobre el funcionament del món, apareix com el repte central d'aquella orientació científica i cultural.

Pel què fa a aquest discurs tecnològic centrat en les persones, l'humanisme ha arribat a una conclusió i és que com que es pot intervenir de moltes maneres sobre la globalitat de l'esser humà i els efectes poden ser els mateixos, la conclusió és que no hi ha veritat absoluta en aquest àmbit sinó que només hi ha maneres personalistes d'actuar, lligades a la singularitat tecnològica dels qui les apliquen i a la singularitat del ser personal de qui les rep. La demostració de la culminació personalista de la ciència s'observa en el increment exponencial d'actuacions, procediments i tècniques d'intervenció, que es presenten sota el nom de “mètodes” que s'identifiquen amb el nom del seu autor. Aquesta caracterització del

coneixement científic lligada als professionals concrets, és el més preuat o valorat per l'humanisme. Perquè va lligat al saber que es creu s'ha generat en cada ser individual i que també és rebut segons cada singularitat individual.

És el mateix que la valoració del saber artístic que va lligat a cada individu creatiu i als seus productes singulars, però també a la "percepció" subjectiva que en fa cada visitant de la seva obra.

La sobrevaloració de la tecnociència per part de l'humanisme significa, però, el menysteniment dels aspectes conceptius de la ciència explicativa i amb ell, l'abandó dels temes més universals sobre la naturalesa humana. Temes que resten en mans de la tradició dualista més rànica i en mans de les creences religioses més o menys esotèriques.

S'ha dit que la ciència bàsica és analítica i generalitzant, front a la ciència aplicada que és sintètica i particularitzant. El naturalisme subscriu plenament aquest distinció que cobreix l'acte explicatiu natural més bàsic de la ciència i el distingeix globalment dels actes de la mateixa ciència, quan es limita a la descripció sistemàtica i al mateix coneixement ordinari menys sistemàtic. Ho fa conscient que el discurs analític que descompon i segmenta l'entramat funcional de la natura és parcial i complementari respecte del discurs sintètic, que es dona en el quefer tecnològic centrat en les coses particulars i integrant les causes, els factors i els determinants, que operen en l'explicació global del ser individual.

Cal dir, en tot cas, que la part discursiva i conceptiva dels sabers tecnològics és la menys rellevant dels sabers científics. Allò que

compte és –com, per exemple, fan el metges- la identificació dels elements descriptius o explicatius que marquen una orientació diagnòstica i una eventual evolució segons el tractament proposat. Es pot ser un bon metge amb molt poques paraules, o amb paraules equivocades, sobre què li està passant al pacient. És més, es pot parlar d'intuïció i d'acte d'inspiració poètic per definir l'execució d'un diagnòstic i un pronòstic mèdic, o de qualsevol altre ordre tecnològic com pot ser l'educatiu o el polític. El tema clau és que en l'acte tecnològic i en general, hi predomina de manera definitiva l'orientació global sobre allò que està succeint i com pot evolucionar. Tot més enllà del coneixement detallat de les causes i més enllà de la mateixa concepció del món que professa el metge. El mateix es podria dir dels educadors i els polítics, com a exponents de dues tecnologies que s'ocupen també dels fenòmens humans.

El naturalisme, a nivell descriptiu, postula que hi ha un sol món i que tot allò que el teisme i l'humanisme situen en el món sobrenatural o en el mental, és també constitutiu d'un únic món natural en el que hi ha la seva descripció i la seva explicació. Dit d'una manera concreta: déu i home son temes naturals i el seu ser és explicable suficientment en els termes que la ciència explica tots els altres fenòmens i temes naturals.

El naturalisme inicia el seu discurs basant-se en la ciència i dient que el coneixement merament descriptiu té ja diferents dimensions, les quals no es redueixen a la mera identificació de coses en termes de cossos que ocupen espai. La descripció es realitza efectivament atenent a les formes físiques de les coses tal com fa la geografia -o la botànica o la zoologia- i descrivint-les en la seva distribució en

l'espai i els temps. Aquestes ciències morfològiques ja fan, complementàriament, descripcions de les anatomies i la composició de les coses i els cossos, quan es detallen especialment els òrgans i les seves respectives posicions en plantes, animals i humans. Però, a més, l'activitat descriptiva morfològica es culmina quan s'arriba a l'anotació i el registre sistemàtic de les maneres de comportar-se –o formes de conducta- de les coses i els cossos, de les plantes i dels animals, i dels sers humans ja sigui individualment o en grup.

Respecte de déu i de la ment com éssers o entitats sobrenaturals el naturalisme diu que és clar que no existeixen com objectes que admetin ser ubicats, o descrits en termes anatòmics o corporis, o situats en mons dominats per les categories descriptives de l'espai i el temps. Està clar també que mai s'ha aportat cap evidència descriptiva que ho demostrï i, en canvi, hi ha evidències clares de que déu i ment formen part del discurs conceptual dels humans i que agafen diferents noms i suposicions.

Dir també que ambdós conceptes clau es troben representats en totes les cultures de manera diversa, des de l'animisme més ingenu fins a la creença més detallada en una determinada forma, composició i modes d'acció de la ment o dels essers sobrenaturals. L'especialització interventiva dels àngels i els anomenats centres de memòria o de decisió de la psicologia cognoscitiva, en són exemples clars.

A nivell explicatiu, el naturalisme assumeix un concepte de causa completament diferent del teisme i l'humanisme. Diu que causa és relació funcional i no pas creació d'una cosa per una altra; que això és el què ha fet el teisme, al promoure la idea d'un déu creador del món i omnipotent respecte del seu funcionament; i això també és el

que ha fet l'humanisme que ha concebut la conducta o el comportament manifest dels humans com a efecte d'una determinació interna, ja sigui mental o cerebral.

La tecnologia, el naturalisme l'entén com el vessant aplicat del saber científic descriptiu i explicatiu general, culminat amb les aportacions experiencials i personals dels tècnics que realitzen les actuacions aplicades. Entén, en aquest sentit, que les professions tecnològiques bàsiques són distintes segons el nivells funcionals naturals i per això reconeix, ja d'entrada, quatre tecnologies bàsiques: l'enginyeria, la medicina, l'educació i la política. És més, el naturalisme les veu com a necessàriament integrades en la seva actuació en tots els temes que afecten la naturalesa humana, única però diversa funcionalment.

En tot cas, dir que el concepte de causa és el concepte crític i clau en la consideració dels plantejaments cognoscitius dels humans, especialment en la seva consideració de les concepcions del món. Perquè parlar de "causa" vol dir explicar perquè hi ha món, perquè és com és i perquè funciona com funciona, en tot allò que conté. Conseqüentment, les ciències que s'ocupen de les causes són les primeres i més importants.

.- CAUSALITAT.

Causalitat fa referència a tot allò relatiu a les causes, les seves interdependències i tots els seus efectes.

Si, com es fa des de l'òrbita teista, causa es defineix com allò que crea o engendra una altra cosa –com dir que déu creà el món-, causa és l'antecedent amb capacitat per produir el conseqüent. Aquest és l'efecte i, sobretot, en l'antecedent hi ha l'explicació del conseqüent. El mateix si, com es fa en l'òrbita humanista, es diu que l'home té la capacitat de crear una obra artística o la facultat de pensar. En els dos cassos, la causa és anterior a l'efecte, i aquest és quelcom que se suposa que està en la causa com una potencia per a produir-ho. L'expressió “relació de causa efecte” se sosté, tradicionalment, en aquesta lògica.

En termes generals, en el teisme i l'humanisme hi ha una simplificació de la causalitat que fa perdre abast explicatiu a aquestes concepcions però, sobretot, hi ha una reducció de causa a supòsits celestials o interns, sempre ocults i misteriosos i, no obstant això, es prenen com a reals i productors d'efectes.

L'ocultisme explicatiu s'observa, en general, en la concepció dualista de l'home i la seva explicació de la conducta humana que pot ser innata, interna, genètica o procedent de mecanismes que operen a l'interior dels individus. Teisme i humanisme inviten o inciten a pensar en explicacions com que hi ha habilitats o sabers que es tenen del naixer. Encara que no hi ha manera de demostrar-ho, ho afirmem defensant la creença. Sota la seves concepcions no hi cap el pensar que per dir que una cosa es té del naixer s'ha de demostrar com i de quina manera succeeix això. Ho afirmen i es preparen per defensar-

ho, en termes d'observacions i fins d'experiments compromesos amb la creença. És més, tal com s'ha observat amb la pugna herència-medi, volen acabar el debat en taules ja que així la seva concepció explicativa queda tan garantida com qualsevol altre. Això és el que passa quan el tema de l'innatisme s'acaba en un debat o discussió sobre percentatges de dependència causal.

Una altre exemple de causa oculta és el gen. Es parla de la determinació genètica com si en ella fos l'explicació de tot. Cal dir, per això, que una cosa és el funcionalisme orgànic i l'altre el funcionalisme psíquic, i que l'explicació per causes genètiques de tos dos funcionalismes per igual no té sentit. La pràctica coincidència dels genomes animals i humans, com els 30.000 del de ratolí dels quals el 99 % són compartits amb els humans, exigeix un plantejament que superi el simplisme de dir que en els gens hi ha la determinació de la conducta humana, sense especificar la manera concreta com això succeeix, en tots els aspectes que pot incloure el concepte de conducta referida a aquesta espècie.

En tot cas, tant el teisme com l'humanisme ham promogut l'esquema lineal de causa segons el qual es confon causa amb antecedent que provoca el conseqüent, que és l'efecte.

L'esquema estímul-resposta de la biologia se'ls hi ha sumat en la seva creuada innatista. Però "causa" es defineix llavors per una acció primera en el temps que té la facultat de provocar o desencadenar, un canvi posterior que n'és el seu efecte i ho és mitjançant la capacitat de l'òrgan o l'organisme que reacciona. Llavors la causa ja no és l'estímul sinó la capacitat de resposta que té l'òrgan o tot l'organisme. Un instint il·lustra plenament aquest esquema de causalitat. De fet l'instint ha actuat com a metàfora per a totes les conductes humanes

que admeten ser explicades en termes de quelcom que “surt de dins”, sense més.

Més enllà de l'instint la idea general, més acceptada per l'humanisme i el mateix teisme, és que allò que un individu fa ja ve predeterminat per la seva capacitat orgànica, per la seva capacitat mental o pel seu “talent”, que se suposen situats al cervell o la ment. L'estímul llavors es confon amb el desencadenat i, per això també, amb el “motivant” de la conducta.

La culminació d'aquest esquema explicatiu consisteix, actualment, en anar a l'element genètic el qual se suposa manté, igualment, la facultat de determinació tant de les capacitats mentals com de les orgàniques. Aquesta és la definició que es pot trobar a la wikipedia: [“Un gen és considerat com la unitat d'emmagatzemament d'informació i unitat d'herència en transmetre aquesta informació a la descendència”](#) (4 de març de 2018). No hi ha resposta a la pregunta necessària sobre què vol dir informació i com està continguda en aquest lloc.

Un gen és, en tot cas, quelcom previ que determina lo posterior, més enllà de la complexitat reactiva de la concepció d'un organisme, i de tot allò que afecta posteriorment la seva vida i la seva existència en general.

Sempre i per a tot, quelcom previ que determina allò posterior. Quelcom previ i intern que es contraposa a quelcom posterior i extern, amb tot un seguit de sinònims explicatius que coadjuven a mantenir i desdoblar l'esquema. Així es pot trobar com a sinònim d'innat: connatural, ingènit o propi; i com a sinònim d'après: artificial, adquirit o impropri. És [“El mite de l'innatisme”](#) com a mite fantàstic que perdura

en una societat humanista, autocomplaguda amb el seu nivell suposadament alt i exclusiu de racionalitat.

Ni que no estigui clar, ni que s'especuli sobre el tant per cent de responsabilitat, en el teisme i l'humanisme sempre hi ha doncs una causació creacionista de tot allò que succeeixi al món i també d'allò que un individu fa o com es comporta. Amb una explicació indiscriminada de tot els seu ser que abasta la salut i la malaltia, però també la intel·ligència, la personalitat, o qualsevol tret singular, com un defecte o un trastorn que un hom té.

No obstant plantejar-se com una causa natural l'explicació per pulsions del comportament dels individus és un altre exemple de causalitat creativa i lineal. Pulsió significa, en el llenguatge ordinari, acció de fer anar enllà. En el llenguatge figurat, significa afirmar que hi fa una força "interna" que empeny, per exemple, cap a la vida o cap la mort.

Per al teisme, aquestes forces són forces animals i per dir-ho de manera metafòrica però directa, impulsos "de la bèstia que tots portem a dins". Animal o bèstia que s'ha de controlar per part de l'esperit superior que anima els humans.

L'humanisme ha heretat aquesta visió conflictiva del ser individual entre unes forces "internes" potencialment destructives i les forces "externes" del coneixement, de l'educació i de la mateixa teràpia. La psicoanàlisi per exemple és una teoria humanista que, a banda de promoure un tractament dels trastorns psíquics pels conflictes neuròtics dels humans, parteix de la mateixa afirmació de la naturalesa indòmita de les pulsions de vida i de mort, per tal de fer-

les més comprensibles i reduir els seus potencials efectes devastadors.

Dins de l'esquema dualista de l'home com a espècie, la noció que ha acabat essent explicativament nuclear ha estat, però, la del mecanisme. El rellotge ha estat molt referit en la filosofia mental per a explicar el comportament humà. L'anomenat "paral·lelisme psicofísic" n'és un exponent històric clar. S'especulava amb la idea que hi havia un doble món sincronitzat: el mental que no se sabia quina naturalesa tenia i el físic o material que era un rellotge; com a model mecànic que il·lustrava l'ordre material de les coses, predeterminat i predictable, subjacent a l'ordre mental o racional, indeterminat i impredecible.

La idea explicativa del mecanisme segueix, en tot cas, vigent. Ho demostra que els Nobel de Medicina de 2014 i 2017 s'hagin donat a estudis sobre els mecanismes cerebrals en humans i plantes.

Que el cervell tingui dins seu, o sigui ell mateix, un mecanisme suposa afirmar que ell és la causa del comportament, activat o no per l'estimulació exterior o interior. L'estímul, llavors, no mereix el nom de causa i tot el pes explicatiu es trasllada a les capacitats que cada cervell i tot l'organisme ja tenen predeterminades i a l'herència biològica.

La ciència natural va seguir un altre camí, és el que es va anomenar "camí del cos" ([Keller, F.S.](#)) i fent servir, precisament, models de la física per a entendre i explicar el funcionament dels organismes i fins els mateixos fenòmens mentals. Per exemple, el reflex físic de la llum va servir de model explicatiu en l'estudi de les reaccions instintives en animals i humans, i fins de les reaccions psíquiques o

condicionades que va plantejar Pavlov. Els primers fisiòlegs, quan encara no podien estudiar el funcionalisme intern de l'organisme es van centrar en l'estudi dels "reflexos" dels animals i dels humans, adoptant aquell concepte de la física per a les respostes automàtiques "externes" dels organismes. N'és un exemple històric l'estudi dels reflexos, anomenats, espinals perquè s'assumia que l'estímul desencadenant "es reflectia" en la medulla espinal.

Quedava clar, en tot cas, que l'ús de la paraula reflex era un ús metafòric d'una funcionalitat més bàsica i diferenciada, que era aquella de la reflexió de la llum. Igualment quedava, en principi, clar que quan es va parlar de reflexos condicionats, aquets no eren ni fisiològics o biològics, ni encara menys físics. Per aquesta raó Pavlov, inicialment, va parlar d'ells com a reflexos "psíquics" – cosa rellevant de totes, totes!.

Rellevant perquè la ciència natural, tot i fer servir una mateixa paraula, per a referir funcions diferents, establia precisament que amb el mateix nom hi havia diferents ordres funcionals en la natura, i que aquests eren esdeveniments qualitativament diferenciables. És més, apuntalaven la idea que cada forma funcional era causa i calia organitzar la ciència explicativa atenent primer a cada causa formal. Era l'inici del projecte teòric i conceptiu que diu que la naturalesa és una i és múltiple i que aquesta multiplicitat funcional és intel·ligible.

.- CAMP.

Una teoria de camp és una plantejament en termes d'estructura funcional per a l'explicació dels fenòmens que s'observen. I ho és tant per a definir els fenòmens en qualitat, com en quantitat. Així per explicar la trajectòria d'un astre en el sistema solar s'assumia que aquesta no era una propietat de l'astre ni havia cap element aïllat que l'expliqués, sinó que era una propietat del camp de forces gravitacionals. La idea de definir qualitativament en què consistia l'estructura física i diferenciar-la d'altres no era per als físics un objectiu prioritari. En canvi sí ho era el quantificar les forces, per exemple, gravitacionals de cara a predir el comportament dels cossos a la terra y en el sistema solar. Per això el camp físic s'ha presentat més com l'estudi de la quantitat i les lleis, que com l'estudi d'un ordre funcional natural. La llei de la gravitació universal de Newton és això: una fórmula matemàtica que, com s'ha reconegut, permetia calcular amb prou precisió l'equilibri gravitacional del sistema solar.

El model teòric de camp es va adoptar per a altres temes físics com són la electricitat i el magnetisme, primer per separat i posteriorment com un model teòric general per a l'electromagnetisme. Posteriorment es va estendre també a la física quàntica i aleshores es va parlar de teories quàntiques de camp.

El tema destacat en aquest evolució de la física cap el model de camp va ser el de la Teoria de la Relativitat General [d'Einstein](#), que la va plantejar com una llei física universal per a tots els seus camps, assumint càlculs per a qualsevol massa i velocitat, inclosa la velocitat de la llum, entre altres factors.

El model teòric de camp que va sorgir en la teoria física, té pautes explicatives comunes en tots els estudis que l'han adoptat. Són la de definir qualitativament l'estructura funcional general de tots els fenòmens que abasta i definir els factors com a variables que expliquen els gradients de força del camp.

La biologia, que té un reconeixement de "ciència natural", no acostuma a utilitzar el model de camp per a la seva teorització ni ha presentat – fins on jo conec- un discurs que marqui la diferència entre el camp vital i el camp físic. La biologia naturalista ha promocionat majorment la idea estructural de causa amb el concepte de "funció" o "funcionalisme".

L'entramat organitzatiu de la biologia parteix sempre d'òrgans o sistemes reactius a estímuls interns o externes als organismes que, conjuntament, defineixen una funció vital. Es pot dir que defineix un camp o una estructura reactiva per cada funció implicada, en l'existència orgànica de cada espècie vegetal o animal. Un manual de fisiologia, per exemple, és un llistat de funcions diferenciades segons cèl·lules, òrgans o sistemes orgànics. El conjunt integrat de funcions és el seu objectiu últim d'estudi. Sempre es planteja però el mateix esquema general: definir els tipus de reaccions, els factors que expliquen les seves variacions reactives i els efectes que s'esdevenen. És, efectivament, la mateixa idea de camp que sempre inclou l'atenció als aspectes qualitatiu i quantitatiu de les funcions naturals.

El concepte de funció denota, a més, una dimensió adaptativa dels òrgans i sistemes orgànics a cada entorn concret on viu i es desenvolupa un organisme. Per tot això, la reacció defineix el seu

camp i comporta l'atenció als diferents tipus de reacció que cada organisme realitza.

La psicologia ha assajat de promocionar la idea de conducta o de comportament com a funció de l'organisme global que reacciona a estímuls segons les seves capacitats predeterminades. La idea de "reacció global" de l'organisme s'ha recolzat igualment amb l'esquema estimul-resposta de la biologia. Això, lluny de naturalitzar l'estudi dels fenòmens psíquics, ha tingut unes conseqüències contràries perquè ha ajudat a mantenir el dilema dualista. Bàsicament perquè aquells estudis han promogut la idea d'una funció adaptativa global de l'organisme respecte de l'entorn que -s'ha seguit suposant- era realitzada per una entitat mental o cerebral. És a dir, s'ha mantingut la idea d'un "súper òrgan interior" que reacciona als estímuls i que elabora o processa la resposta que finalment dona l'individu.

La psicologia més definitiva ha estat la que s'ha emmirallat amb la física més bàsica i concep el funcionalisme psíquic com un camp associatiu, diferent al camp commutatiu físic i també qualitativament diferent al camp reactiu vital. Camp que, complementàriament, té uns factors propis i diferents respecte dels altres

Així [Köhler](#), al plantejar el model teòric de camp per a la psicologia, deia que hi havia dos aspectes funcionals a considerar: un qualitatiu i l'altre quantitatiu. Ho feia utilitzant com a exemple un fenomen físic. Deia que en l'estudi del corrent elèctric, una cosa era explicar en què consistia la conducció elèctrica i l'altre explicar la seva força. És a dir,

els factors que explicaven la variació en la conductibilitat lligada, per exemple, als diferents tipus de materials conductors.

[Kantor](#), va posar també l'èmfasi en aquests dos aspectes qualitatiu i quantitatiu, per a definir els fenòmens psíquics i considerar-los així plenament naturals. El tema clau era, i és encara, com es fa una definició en qualitat d'allò que els teistes anomenen ànima, els humanistes ment i també conducta, com a efecte de la capacitat mental o cerebral.

El naturalisme ho planteja així: quan ànima, esperit, psique, ment i cervell volen referir els fenòmens psíquics, esdevenen conceptes que denoten un camp o una organització funcional que es caracteritza per l'associació com a causa formal. És a dir, la psicologia es defineix com l'estudi del camp associatiu, com a estructura funcional diferenciada respecte del camp reactiu que estudia la biologia i del camp commutatiu que estudia la física. És més, les estructures funcionals són simultànies i, com deia Kantor, també "co-extensives"; és a dir, es donen totes al mateix temps i en el mateix lloc o amb el mateixos límits geogràfics. No hi ha, llavors un espai diferent ni un lloc especial on es crea, on es genera o bé es produeix el comportament observable, sinó que hi ha relacions funcionals que de manera primer diferenciada i després integrada, expliquen aquell comportament en els humans i en tots els éssers naturals.

N'és un exemple clar l'estudi del comportament d'un atleta que és simultàniament mecànic per al sistema de palanques del seu cos, vital per a les reaccions sensorials i fisiològiques en general, psíquic

per a la seva percepció i enteniment i autocontrol emocional, i social per la seva actuació en equip i seguint les normes i les jugades competitives.

Concloure doncs que, en el model teòric de camp, “causa” es defineix –en qualitat- per l’estructura relacional dels elements participants i també –en quantitat- per cada factor que explica la variació en la seva força. Concloure també que les “causes” són múltiples i es donen simultàniament quan s’estudien els éssers humans, perquè participen de tots els camps funcionals a la vegada.

.- EXPLOSIONS.

Estructura, camp i funció poden tenir connotacions de mera descripció. Una idea d'estructura descriptiva que afecta els temes del nostre discurs és la concepció estructuralista de la llengua, que ha suposat la generalització d'un coneixement ordenat però merament narratiu. Això ha fet que en un dels grans temes que defineixen la naturalesa humana, hagin quedat intactes els esquemes explicatius en voga, sobretot teistes i humanistes.

La idea de l'entramat causal és la que cal desenvolupar a l'hora de fonamentar totes les ciències bàsiques, amb una definició clara no només de la causa formal i els factors de cada camp o funció natural bàsica, sinó també de les interdependències funcionals en termes de la causa com a condició material, final i eficient. Aquest és el projecte que hem assajat i concretat en l'obra ["Psicologia. Una introducció teòrica"](#).

En tot cas, el naturalisme de ciències com la psicologia o la sociologia necessiten un marc conceptiu global d'allò que és el món, de cara a contextualitzar funcionalment els seus fenòmens. En fer-ho, s'inicia el tractament d'un tema cultural fonamental com és la definició de l'espècie humana i el "lloc" que ocupa en el món. Això és el que ja han fet el teisme i l'humanisme al dir, respectivament, que hi ha un déu en el cel i l'home a la terra, i que aquest és un ser superior i amb facultats creatives semi-divines.

En el seu interès per aquest marc conceptiu general, les ciències i la cultura en general observen, en primer lloc, la física en el seu tractament global d'allò que és el món. Amb possibles variacions, es defineix el seu origen com una explosió que s'esdevé en base a unes

condicions prèvies –segons una de les hipòtesis actuals- d'una elevadíssima densitat i temperatura de la matèria primera.

Cal fer notar que aquella explosió fisicoquímica de l'univers està en curs; és a dir, no és una explosió acabada sinó que segueix. Tot el funcionament del món actual, amb tots els seus astres i materials desplaçant-se i evolucionant, és encara la mateixa explosió inicial.

L'explosió és una relació commutativa amb intercanvi d'energia que té efectes físics i químics en els elements participants, però no hi ha cap agent creador d'ella ni cap conductor de la seva evolució. És exactament com succeeix amb una explosió més pròxima i controlada, per exemple, d'un motor dièsel: no té cap causa antecedent ni aliena a ella; és la combustió que es dona en base a determinades condicions dels elements participants, com són el gasoli que s'injecta, la pressió amb què es fa, la temperatura que s'aconsegueix, la lubricació i els materials resistents amb què està construïda la cambra de combustió que la suporta.

Sembla que en el pensar de la Grècia clàssica hi havia la idea que el món era etern i que el tema del seu origen no mereixia un interès especial. Tanmateix la idea d'un primer motor immòbil que posa en marxa un món en moviment, es va prendre com la metàfora explicativa bàsica per a justificar la idea d'un déu creador i d'un món creat. Aquest començament figurat del món és el que històricament i finalment ha transcendit del seu pensament. La idea de moviment, en tot cas, fou inicialment desplaçament, per a posteriorment parlar -com feu [Aristòtil](#)- de moviments en qualitat, quantitat i evolució, per a representar tots els canvis funcionals naturals.

Cal fer notar, en segon lloc, que la ciència i el mateix llenguatge ordinari plantegen que l'aparició de la vida en la terra és també una explosió, diferent qualitativament a la fisicoquímica, però condicionada materialment per ella i igualment en curs. La biologia, en la seva tasca més general de definició teòrica de la vida, no la planteja como una funcionalitat creada del no res sinó com una relació funcional que esclata en un moment determinat de l'evolució material de l'univers i que evoluciona fins a les formes de vida que coneixem actualment.

Efectivament hi ha una segona gran explosió que és la de vida. Aquesta s'inicia a partir dels canvis fisicoquímics que constitueixen la seva condició o causa material. Però la vida no és la matèria sinó un altre camp u ordre funcional que es caracteritza per una reactivitat fisicoquímica subjecte a la pervivència d'organismes. És una dinàmica singular: la d'uns sers que neixen i moren, i que des del naixement ordenen la seva reactivitat en diferents ordres adaptatius per a mantenir la vida d'ells mateixos primer i després de la descendència.

Als cossos que neixen i moren se'n diuen organismes precisament perquè s'organitzen adaptant-se a les condicions fisicoquímiques. No només amb intercanvi i transformació d'energia sinó establint formes reactives que permeten la pervivència del propi organisme i la pròpia espècie, començant per l'alimentació i la reproducció i, posteriorment, pels tropismes i tactismes com a primeres reaccions d'ajustament als canvis físics de l'entorn.

Encara no és prou coneguda la manera com la vida es va iniciar a la terra, però sí ho és el plantejament teòric amb el que la biologia ho enfoca des de fa temps. La vida no va ser creada tampoc no surt del no res, ni evoluciona segons un pla previ. Esclata com a nova organització de la matèria amb una dimensió d'ajustament permanent que finalment defineix també la seva evolució. L'home, com a espècie animal, és un resultat evolutiu d'ella.

Constatar, finalment, que la idea de vida com a explosió no és aliena al discurs cultural tradicional, ja que literalment es parla de l'explosió de la vida en la terra, com una forma de referir el mateix inici relacional de la vida, i la seva expansió i evolució.

El naturalisme diu que la tercera explosió és la de la psique, com a funcionalisme ontogenètic d'ajustament, de cada organisme, a les condicions fisicoquímiques i biològiques singulars amb les que es troba. És l'explosió que ens permet arribar a entendre la gran diversitat de formes de comportament, ajustades a les ja diverses formes de vida. Diversitat de formes sobre formes que es presenten en plantes, animals i, evidentment, en l'home com espècie d'una gran diversitat conductual.

Els experiments de [Pavlov](#) són l'inici ferm de la psicologia que es planteja l'explicació del funcionalisme psíquic, mirant les relacions associatives primigènies. S'ha criticat que no tingués un model d'estructura o de camp, i que es quedés amb l'esquema reflex d'estímul i resposta. Tampoc el tenia la biologia llavors com a ciència natural. Però els seus experiments són la base clara de com funciona

l'ajustament ontogènic i psíquic dels organismes i del mateix ser humà.

De la seva aportació destaquen els experiment sobre l'anomenat Condicionament Temporal per ser la funció psíquica més elemental i que permet explicar ja el comportament psicològic de plantes i animals inferiors. És el cas de l'ajustament als cicles d'estimulació en plantes com la Mimosa sensitiva o de cucs, com els anomenats *Convoluta Roscofenssis*, en les que els organismes no només reaccionen als canvis ambientals sinó que s'anticipen a ells.

Anticipació que, com hem dit, és efecte de l'associació psíquica; com la latència ho és de la reacció orgànica.

Que una mimosa posada en foscor permanent estengui les seves branques i fulles a l'hora que periòdicament li arribava la llum segons una pauta de presentació prèvia, no vol dir que ella tingués un rellotge intern que li ho assenyalés o li ho recordes, sinó que vol dir que s'ha donat un condicionament temporal en la planta de manera funcionalment equivalent a com [Pavlov](#) va demostrar que el gossos salivaven anticipadament a la presentació del menjar quan aquest es presentava cada 30 minuts.

Condicionament que d'altra banda té un efecte temporal –en el sentit de caduc- i està sotmès a extinció, tal com ja va demostrar també el mateix [Pavlov](#) i els seus col·laboradors.

El recurs al mecanisme ha estat i és la fallida explicativa sistemàtica en el dualisme que, quan no ha pogut demostrar com la ment espectral regula el comportament d'orientació temporal en els humans, ha suposat que en el cervell hi ha una màquina que ho fa i, a més, ha suposat, que aquesta màquina es troba també en

organismes inferiors, incloses les plantes (!!). Davant l'escàndol teòric d'això últim, la idea que el mecanisme potser és químic i es troba en els gens, és la que finalment sembla que està prevalent no obstant ser igual d'absurda. És, tot plegat, el paroxisme del dualisme mecanicista que domina l'escena científica de la biologia i psicologia actuals.

El funcionalisme psíquic en la seva pròpia explosió s'estén a altres formes associatives, com les que el mateix *Pavlov* ja va demostrar amb els seus experiments sobre salivació condicionada i que, lamentablement per a un naturalista, ha quedat per a molts com una aportació anecdòtica a la ciència i la cultura.

A més, tal com ja va assenyalar el mateix [Pavlov](#), els fenòmens perceptius -que en la tradició dualista han estat explicats per un suposat funcionament mental que "processa" les sensacions provinents dels sentits- són fenòmens funcionalment equivalents als de condicionament ([Sokolov, E.N;](#) [Razran, G.](#)). Ho són en el condicionament temporal que explica la percepció de la durada, i ho són en altres tipus de condicionament que expliquen la doble orientació temporal i espacial, o modal en general.

És un tema vastíssim el que es planteja sota els noms de constància i configuració perceptiva, i sota la noció comuna d'associació psíquica. També ho és el dels efectes il·lusoris, ambigus i impossibles, que hi ha en tot això.

Aquella concepció mecanicista de funcions naturals es la fallida explicativa que pesa sobre la ciència general actual. Això és, si més no, el que jo penso i el que he volgut blasmar en escrits com ["Contra el mecanicisme neurocientífic, a propòsit del premi Nobel de](#)

[medicina 2014](#)". En ell la funcionalitat associativa es postula com a alternativa a la funcionalitat mecànica, per a explicar perquè unes neurones responen condicionadament segons els patrons o les constàncies d'estimulació que les afecten o unes proteïnes s'elaboren o es degraden en ritmes circadians o d'una altre durada.

Treballs nostres – [Associacions i Configuracions Perceptives Visuals](#)- sobre el moviment ocular anticipat en el temps i l'espai constitueixen una aportació a la demostració de funcionalisme associatiu temporal i espacial; el qual no requereix cap suposició d'un mecanisme, ni l'ocultisme que acompanya tant l'estudi del cervell com la recerca genètica. Funcionalitat associativa, cal insistir en això, que es troba en el mateix univers natural en el que es troba la commutació física i la reacció vital, de cara a explicar allò que succeeix quan un individu s'orienta en el temps i en l'espai.

Una altra cosa és la cognició com a funcionalisme superior humà i la seva diferencia respecte dels fenòmens més bàsics del condicionament i la percepció. És la que estem tractant en tot aquest escrit. La idea rectora, per part de la concepció naturalista, és que conèixer és funcionalitat associativa que es dona com a ajust a les convencions socials i, concretament, al llenguatge. Sens dubte aquest és el gran tema per a definir la singularitat psíquica dels éssers humans.

La quarta explosió és precisament la social, que té com a condició o causa material l'associació individual, però que no es confon amb ella. És la explosió dels acords i les convencions dels grups sobre com comportar-se els individus i com coordinar-se en els seus

objectius com a grups. Sobretot, però, és l'explosió dels acords i convencions lingüístics que suposen, entre altres funcions, la seva coordinació en la producció de la cognició o coneixement. Els costums i el llenguatge són, efectivament, dos grans descriptors d'aquest univers funcional que es crea, a partir de la relació entre individus psíquicament desenvolupats. No és el nostre objectiu el definir quina és i com es concreta la causa formal sociològica. Ens limitem a referir les dues paraules "acord" i "convenció" que més es fan servir per a apuntar-la.

El naturalisme parteix, doncs, de la concepció multifuncional de la natura i que permet veure més enllà de la descripció que se'n fa en termes de coses, cossos, animals o homes. Es fixa en les funcions que els animen i com les comparteixen més enllà de la gran diversitat de comportaments que es poden detallar de tots ells. Per això parla dels nivells funcionals commutatiu, reactiu, associatiu i convencional que, respectivament, estudien la física i la química, la biologia, la psicologia i la sociologia.

Cada una d'aquestes ciències estudia el comportament de la naturalesa i de cada ser que rep un nom per a ser identificat, però ho fa atenent al o als nivells funcionals que sorgeix d'identificar la o las causes formals que l'animen. A la vegada, reconeix la base o causa material que ho fa possible tal i com hem apuntat al exposar-los com a explosions. I complementàriament, cada ciència estableix les dimensions d'ajust als canvis existents, tenint en compte el moment evolutiu de cada ser. El concepte de causa final dóna compte d'aquesta dimensió relacional que fa explícit com cada nivell

funcional significa adaptació als altres, moment a moment, en la seva evolució. Això és especialment rellevant quan es tracta l'adaptació del organismes vius. Així, la biologia fa explícit com els organismes s'adapten als diferents tipus d'entorn en el que habiten i com es creen equilibris diversos segons això s'esdevé. L'Ecologia tracta d'això. La Psicologia, per la seva banda, ja es defineix com una funcionalitat que significa adaptació –ontogenètica- als canvis fisicoquímics, biològics i socials que presideixen l'existència de cada individu i que concreta en parlar de Condicionament, Percepció i Enteniment, respectivament. La Sociologia, per la seva banda, reconeix tot l'univers funcional general i divers de la natura per a definir-se com a estudi de com s'organitzen les societats, amb la finalitat general d'esdevenir útils i ajustades a les necessitats individuals del éssers humans que les formen en primer lloc i, en segon, als seus entorns vitals i fisicoquímics en què habiten.

El naturalisme, doncs, té una concepció multifuncional del món que parteix de la definició de les diferents causes formals i presentar-les en el seu ordre qualitatiu esglaonat. Això com a alternativa a les concepcions teista i humanista, amb els seus supòsits descriptius de l'existència de dos mons, i explicatius de causes creatives lligades a aquells dos mons.

.- ÀNIMES DEL JO.

Si s'hagués de fer un catecisme naturalista, jo el faria contestant a una primera pregunta sobre què és el món, i la resposta no podria ser altre que: el conjunt integrat de les quatre explosions en les que ens trobem immersos. Ningú n'ha organitzat cap d'aquestes explosions però tots els essers naturals, tant els qui parlem com els qui no, ens trobem immersos en elles. És a dir, totes les coses i criatures del món són subjectes de les explosions en curs.

Com que els catecismes són exclusivament humans, s'imposa una altra pregunta i és: Què sóc jo? La resposta seria una i múltiple: tu ets un ser únic i ets un cos, un organisme, una persona i un ciutadà.

Un cos subjecte a la primera explosió, també un organisme formant part de l'explosió de la vida. Però també ets una persona, donant compte de l'ajustament ontogenètic de cada organisme al seu entorn funcional i repetint singularment els mateixos processos d'adaptació. Finalment un ciutadà, atenent a la teva participació en l'organització social i assumint que hi ha molts agrupaments, i que s'organitzen sota diferents criteris.

Són quatre jo en un i, en conseqüència, quan vull referir-me a mi mateix puc seguir parlant d'un "Jo" però sabent que soc múltiple i integrant diferents dinàmiques. El "tu" és un altre jo i "ell" o "allò" – "it" en anglès- el mateix, més llunyà sota algun criteri.

El prejudici del teisme sobre el jo és que l'esperit o l'ànima psíquica és el jo vertader i això de cos, organisme i ciutadà, ho troba innecessari i, en tot cas, secundari. La seva idea base i definitiva és que cada ser humà té un ser sobrenatural que el reclama i que, en

contraposició al cos, és el ser vertader. El cos, i tot allò que pugui dir aquesta paraula, és només una disfressa per viure en aquest món. Òbviament, des d'aquella concepció, no té interès ni conèixer-ho ni considerar-ho.

L'humanisme valora el jo psíquic com allò que fa superior i diferent a l'home com a espècie respecte de la resta d'animals i dels éssers naturals en general. En base a aquest supòsit, la psique apareix com el ser que defineix el jo en diferents accepcions, totes elles exclusives dels humans. Com el ser espiritual que parlen els creients, com el disposar de la ment com a facultat sobrenatural exclusiva dels humans, o el disposar d'un cervell sobrevalorat que substitueix la ment com a centre de decisió i control de la pròpia conducta.

La dualitat ment cos s'enforteix amb aquelles idees sobre el "jo" i tota la resta de distincions que es puguin fer en la realitat natural del jo es tornen irrellevants. Per exemple, l'humanista troba innecessària la distinció entre el jo cos i el jo organisme. Fins i tot li incomoda, donat que no cap en el seu dualisme que en la part natural del ser hi puguin haver contraposicions que contrariïn o dilueixen la dualitat fonamental de ment i cos. Pot pensar, fins i tot, que el fet que normalment es prenguin cos i organisme com a sinònims, demostra que són una mateixa cosa. Son efectes sentimentals i indiscriminants de la concepció.

El "personalisme", com a plantejament filosòfic i moral, representa un corrent humanista ancorat en la fe, no obstant posar l'èmfasi en el concepte de persona.

Per al naturalisme els quatre jo són evidents i justificats científicament. Com també acaba resultant evident que la clau de volta del ser individu humà és el jo psíquic, sobretot quan toca la persona que parla. Perquè el fa diferent a tots els altres éssers que, podent ser considerats persones, no parlen.

La multiplicitat del jo sorgeix insistentment com una proposta científica que interpel·la els dualismes teista i humanista. Ho veiem, novament, en l'esport quan, segons el tipus d'entrenament que es vol planificar o la lesió, o disrupció, que es vol superar o minimitzar, es va diferenciadament cap a plantejaments físics, biològics, psicològics o socials. La biomecànica, com a anàlisi i tecnologia física, per exemple, destaca l'estudi de l'home com a cos. L'atenció a les articulacions com a sistema de palanques i la execució més o menys adequada del gest, així com el disseny de tots els materials i recursos substitutius com les pròtesis, segons cada trauma físic, donen compte d'un primer univers funcional en el ser esportista. Una altra cosa és la preparació "física", com plantejament fisiològic, per a la millora de les capacitats orgàniques atenent a l'esforç i la fatiga, al consum d'oxigen i l'activitat muscular, i la disfunció orgànica en general. I molt diferent és, també, la preparació mental o psíquica, i encara igualment necessària. Ho és atenent als condicionaments emocionals apetitius i aversius que es construeixen en la mateixa dinàmica de la competició i en relació a l'entorn social esportiu. Ho és atenent al desenvolupament d'habilitats perceptivo-motrius i el seu grau de domini. Ho és en l'enteniment que cal desenvolupar en els esports d'equip per a la coordinació d'accions d'atac i defensa. I ho és, sobretot, per la parla individual que atenent a tots els aspectes

emocionals, perceptius i d'enteniment que sintetitzen l'equilibri global personal i la fluència o no, en l'activitat competitiva.

Allò que tradicionalment s'ha anomenat preparació mental és, des de la perspectiva naturalista, preparació verbal. Preparació verbal que marca objectius, que avalua recursos, que implementa tècniques; també que s'adona d'allò que vol dir ser esportista, com a ciutadà, que afronta el perdre i la tensió, o el guanyar i la fama en l'ordre social. La paraula, per això, acaba sent la síntesi del jo.

Cal dir que l'humanisme s'ha significat, històricament, per valorar la construcció del jo psíquic i l'educació, com a tecnologia per a intervenir en la seva formació. Però ara, amb les creences irracionals de la predeterminació, l'instint, els gens i els mecanismes interns, els plantejaments educatius que destaquen el caràcter après del jo van a la baixa. A més, a la pràctica, hi ha la dimensió social que tot ho pondera i, sobretot, que imposa el ser més definitiu -en el dia a dia- que és el ser ciutadà.

Una teoria actual –la sociobiològica, per exemple- fa que es pensi en l'individu humà com si fos una formiga, on l'organització “social” acaba sent la definitòria del jo individual, front a la pràctica nul·litat de ser un organisme i la desaparició de la persona. Per això, per a l'humanista, ara el que compte és el ser ciutadà amb els atributs d'èxit social, poder econòmic, organitzatiu i polític, o de simple lluitador, com a grans descriptors d'allò que un humà és en la seva concepció. Hi ha, per dir-ho així, primer una reducció als ser biològic que el predetermina i , segon, un ser social que el defineix. El jo psíquic, llavors, és pràcticament inexistent.

Dit amb altres paraules: ara la gent contesta a la pregunta sobre “què soc jo?” substituint-la pel “qui soc jo?”, donant llavors com a resposta el nom que li han posat i la professió que té. Aquest costum ajuda a volatilitzar la definició més existencial i global del jo, en ares a la seva identificació exclusivament social.

Des d'una perspectiva naturalista, quan parlem de què és cada “jo” humà, cal considerar el diferents jo que el componen en un tot funcional.

Hi ha el Jo-1 que és el cos, amb les característiques singulars físiques que té, començant per les proporcions i els pesos d'un cos que, d'altra banda, creix i es mou per parts o tot ell, desplaçant-se en uns medis que li exigeixen actuar d'acord amb les lleis físiques.

Hi ha el Jo-2 que és l'organisme i que, no cal dir-ho, és una ser molt rellevant ja que identifica la vida i l'estat d'aquesta, en termes de salut o malaltia i, en general de l'estat de “forma” fisiològica necessària per a fer front a les exigències que se li plantegen des de diferents entorns. Es podria ja parlar de diferents tipus de Jo-2 per donar compte de la complexitat orgànica. Les reaccions visceralis i el sistema nerviós autònom són tot un món funcional a l'interior de la vida. Igual que ho és el sistema sensorial i tot el sistema nerviós central, bàsic per a l'ajust individual als reptes d'aprenentatge i desenvolupament. Potser destacar la reactivitat emocional com la base necessària per a entendre la vida com un sistema sensible, que ha fet del plaer i el dolor els dos pols d'excitació entre els quals li convé viure.

Hi ha el Jo-3 que és la persona com a univers funcional construït en la ontogènesi i marcadament diversa per necessitat. Cal, en aquest sentit, destacar la diversitat i la integració funcional que cadascú realitza singularment, atenent als condicionaments, les percepcions i els enteniments que el configuren.

Quan diem que hi ha tres finalitats ajustatives en l'associació -el Condicionament com a ajust a les condicions de vida, la Percepció com a ajust a les exigències físiques i químiques, i l'Enteniment com a ajust als acords i les convencions socials- no ens desdrem de la causa formal associativa, sinó que la mostrem en tres dimensions que la fan diversa; per això parlem d'adaptació psicobiològica, psicofísicoquímica i psicosocial. Complementàriament les podem veure integrades funcionalment, però sempre admetent la manera singular com es construeixen i s'integren formant les persones.

En efecte, el Jo-3.1 és el Condicionament com a ajust específic de cadascú a les condicions de vida que fan que tingui unes respostes condicionals segons les experiències vitals pròpies i que inclouen els hàbits de vida, però sobretot les emocions condicionades segons les experiències viscudes.

El Jo-3.2 és la Percepció entesa com a ajust als canvis físics i químics que es concreten en totes les circumstàncies imaginables d'entorn que exigeixen les habilitats més diverses segons cada entorn, cultura i moment d'existència.

El Jo-3.3 és el jo que parla i pensa. Potser, en la pràctica interactiva, aquest jo pot aparèixer com el vertader jo, ja que assumeix la identificació del jo global i té un rol fonamental en la existència de cadascú. Ho diem, a més, perquè es pot trobar qui diu que el "jo que

parla” és el jo que cal considerar per sobre dels altres dos, ja que els diu i d’alguna manera els regula. També és el parlar que s’autorefereix i dóna compte de la consciència de si mateix, amb tots el seu “Jo” compartits amb altres éssers, però amb la consciència d’un jo cognoscitiu singular humà i identificador d’un si mateix personal. És a dir, el Jo que sap dir què és el món i el que és un mateix en ell, dotant de consciència cognoscitiva cada ésser que parla. El disposar de consciència és, sens dubte, la gran aportació del jo que parla. No obstant això el Jo-3 no es pot confondre ni reduir-se a ella.

Hi ha, finalment, el Jo-4 que és el jo en societat i que identifiquem com a ciutadà, que pot ser esportista o qualsevol altre professional o persona en un rol determinat dins el grups que s’hi formen; família, feina, esport, partit polític, etc.. En tot cas, és el jo que participa en els acords del grup - de manera conscient o inconscient i de manera crítica o acrítica- i que, per sobre de tot, contribueix en donar força o debilitat a totes les dinàmiques de lluita i progrés social.

Aquesta visió analítica del jo és necessàriament general en la seva presentació, però és la que millor indica cap on cal dirigir els esforços per a determinar en què consisteix la complexitat del ser humà. És, no cal dir-ho, l’alternativa clara el dualisme cartesià que ha abraçat l’humanisme ideològic i al dualisme creient que ha presentat sempre un esquema ingenu i simple entre el jo espiritual i el jo material. Es pot dir tot això d’una manera simple i crítica amb els dualisme humanista i teista: en lloc de portar la computerització a l’estudi merament descriptiu dels jo, o a l’explicatiu dels gens i la seva determinació del comportament de cada jo, cal porta-la a l’estudi

causal general del jo. És a dir, a l'estudi per separat i posteriorment integrat de les ànimes del jo. És aquí on hi ha la complexitat justificada.

.- L'ENTENIMENT COGNOSCITIU.

Enteniment és una paraula funcionalment ambigua: pot indicar els acords i les convencions socials, a la vegada que l'ajust psíquic a elles. Normalment, però, es fa servir com lo segon, i per a indicar el saber adaptar-se les persones a tot l'univers d'acords i convencions socials.

Hi ha dos grans dimensions, com hem apuntat, l'enteniment com a ajust social: la que significa saber actuar d'acord amb els costums, els jocs i els esports i altres que anomenem enteniment interactiu; i la que significa saber parlar d'acord amb els acords i convencions lingüístiques de cada grup i societat. A aquest segon l'anomenem enteniment cognoscitiu.

En el plantejament naturalista, el llenguatge com a univers convencional social i la parla individual com a enteniment personal són el "ventre" funcional, en el que es gesten els conceptes i les concepcions del món. Aquí hi té un paper fonamental la psicologia quan afirma que l'enteniment és l'ajust a les convencions socials, tant en el sentit d'adaptar-se a allò que es diu, com en el sentit d'assajar noves maneres de dir que poden donar peu a nous conceptes i, eventualment, a una nova concepció cognitiva.

La "pensa", com es deia abans, és la parla subvocal que es pot donar lliure de les normes d'expressió que s'exigeixen per a comunicar-se els individus. A això se li ha dit també "llenguatge interior". La "raó", d'altra banda, és el pensar ordenat per a assegurar el coneixement i el diàleg, però no és una realitat diferent funcionalment respecte del

parlar. Parlar, pensar i raonar són, doncs, el mateix funcionalisme d'enteniment cognoscitiu, amb diferències irrellevants ontològicament.

Ben al contrari diu el dualisme cartesià modern i contemporani que suposa l'existència d'un món mental o cerebral que produeix la parla, i que aquesta només és un instrument per a la comunicació entre les ments o els cervells individuals. El mateix dualisme és manté però amb un caire ja transcendent quan, com succeïa en el cas platònic, es pensa que les idees es donen pures en un món d'on provenim i que les que tenim en cada ment individual no són més que còpies defectuoses d'aquell món sobrenatural que, no obstant tot, encara ens il·lumina. El teisme, per suposat, és fill d'aquest dualisme platònic primitiu pel qual se suposa que la concepció del món més genuïna i veritable és la que tenim per revelació divina directe, mitjançant els profetes o per il·luminació, a la que arriben alguns amb mètodes més o menys sistemàtics.

Lluny de posicions naturalistes, tots els temes relatius a l'enteniment queden en mans de la filosofia mental, com a matèria insígnia de les humanitats. Postula la dualitat ment-cos i la promoció, posant-la com a estandard front el teisme de l'esperit superior i front al naturalisme de la parla, com a funcionalisme psíquic d'ajust a les convencions lingüístiques socials.

Tal com es diu al diccionari, la parla i el llenguatge són una "facultat" de la ment i no pas dos ordres funcionals, l'associatiu i el convencional com ho entén el naturalisme. Es diu concretament que parlar és expressar el que hom pensa mitjançant el llenguatge

articulat. Així s'igual a parla amb llenguatge, confonent-se l'un amb l'altre i deixant la ment com l'entitat generadora.

Disciplines com la lingüística i la semiòtica, i també la psicologia cognoscitiva donen compte, en el món acadèmic, de l'existència del plantejament espiritista dels temes relatius a la parla i el llenguatge. Ho demostra el fet simple i contundent que aquelles disciplines es mantenen dins el marc de les humanitats i no han passat a formar part de les ciències naturals. I això encara que la psicologia s'hagi pogut anunciar com a ciència natural tractant aquests temes.

“Cognició” és l'efecte de l'enteniment humà, de la mateixa manera que ho és “coordinació” en una dimensió o paràmetre interactiu.

Cognició és una paraula que, en el context dualista cultural actual, té connotacions críptiques, al costat del concepte de coneixement, més transparent, planer i habitual, en el parlar ordinari. Efectivament, actualment cognició és sinònim de coneixement però lligat a suposades instàncies mentals o cerebrals, que la realitzen d'una manera misteriosa. Com acabem de dir, teisme i humanisme coincideixen també en això.

Coneixement, en canvi, suposa un nivell d'enteniment com a funcionalisme associatiu d'ajust a les convencions socials lingüístiques. Dimensió que es diferencia d'Interpretació com a ajustament més situacional i més fi respecte de les diccions i la comunicació en general. Aquest dos conceptes – Coneixement i Interpretació- són clau en la taxonomia que hem vingut proposant a [*Psicologia. Una introducció teòrica.*](#)

Coneixement pot tenir, també, un sentit més genèric quan fa referència al condicionament i a la percepció com a ajustament associatiu als entorns funcionals vitals i fisicoquímics. Que els organismes presentin hàbits i habilitats demostra que tenen coneixement, en aquesta accepció de saber viure i saber fer, encara que no ho sàpiguen dir.

La psicologia humanista, de la mà de les anomenades ciències cognitives, han promogut la idea segons la qual cognició és l'efecte de tot allò que passa entre l'estimulació que arriba a un organisme i la resposta posterior que s'observa. Hi ha uns processos interns i la cognició és el seu efecte. És l'esquema lineal de l'arc reflex que s'omple d'especulació pretesament justificada per la definició objectiva dels estímuls i el registre -també objectivable- de les respostes que s'observen posteriorment. Essent així, qualsevol activitat mediada pels "processos interns" té com a efecte la cognició. Ho és el raonament, la inducció i la deducció, però també la percepció i, encara, la motivació, les emocions i els sentiments, que se suposen elaborats en processos i àrees o centres específics de la ment o el cervell.

Cal fer notar que la idea de "processos interns" és una expressió cognoscitiva dualista que es troba en el llenguatge ordinari i afecta la mateixa idea de concepció.

Tant el teisme com l'humanisme, en tot cas, han partit de la concepció dualista de l'home que sosté la creença en entitats sobrenaturals i "opaques", després de suposar que s'esdevenen dins la testa o, en llenguatge més modern, dins de la suposada "caixa negra", com a sinònim del món interior -generador cognoscitiu- al que remetent tant

el concepte d'esperit com el de ment, o com el de cervell tal com s'utilitza en les teories neurocognitives actuals.

Per al teisme la cognició sobre el món prové d'un déu o d'un altre món i es defineix com una revelació a la qual s'hi accedeix per la creença i la submissió intel·lectual. N'és un exemple clar el dir coses com que “el verb es va fer carn” o que tot allò que s'ha de saber està a les escriptures. La cognició és, com a màxim, el producte de la raó -que es confon amb l'ànima espiritual- que cada individu humà té dins seu i que resta sempre com una potencia sobrenatural que el discrimina “positivament” respecte de la resta d'animals.

Per a l'humanisme, la raó –com a sinònim original de pensa, ment o enteniment- és l'entitat inqüestionable d'on sorgeix el coneixement com una creació individual. L'humanisme, per dir-ho així, s'ha pres literalment el parlar ordinari segons el qual el dir, per exemple, “jo penso” significa que hi ha una entitat en l'individu humà que crea el pensar i el conèixer; és a dir, que el pensar i el parlar són el producte d'una entitat interior; la qual s'ha identificat amb aquell o qualsevol altre concepte sinònim i que finalment ha resultat ser – és la tendència actual, insistim- el cervell, entès com un superordinador capaç de processar i emetre màgicament un discurs.

El naturalisme diu, finalment, que la cognició és aquella dimensió de l'enteniment humà que ve donada per l'ús individual del llenguatge, com a sistema convencional social, de dicció del món i de tot allò que hi succeeix. La cognició no és el producte d'un ser que ho sap tot i que ens ho ha revelat, ni d'una entitat que ho elabora en les entranyes virtuals del cervell. La cognició és la mateixa funció referencial del

llenguatge, que existeix com a convenció social, i com a parla, que existeix com a associació individual. Associació que, en una primera instància, es mostra dient allò que es diu, sota l'empareda de la concepció del món dels qui et parlen i t'ensenyen.

I és que, efectivament, en aquesta primera instància hi ha d'una banda la convenció social i de l'altre l'ajustament associatiu individual respecte d'ella. És el moment de conèixer com nominar i referir, repetint allò que es diu i com es diu.

Hi ha un segon moment. Aquell en que el subjecte que entén allò que es diu, troba que es diuen coses de manera diferent i coses contraposades. N'és un bon exemple sentir dir que hi ha déu o esperits o forces ocultes i, també, que no hi ha déu com diuen els ateus. El mateix succeeix a l'hora de parlar de l'home com a espècie i les moltes maneres d'explicar perquè fa el què fa i diu el què diu.

Potser hi ha més moments però segur que n'hi ha un d'important: aquell en el que un individu refereix allò que veu o observa o experimenta, i no coincideix amb allò que ha sentit dir prèviament i que ell mateix ha dit com a estudiant i abans d'exercir com a crític. Moment aquest que pot acabar en la proposta d'un nou concepte o d'un sentit nou d'un concepte vell i que pot estar contraposat a conceptes i concepcions que hi ha en la cultura que habita. És el moment en què el parlar i el pensar individual esdevenen element material d'un altre parlar que podrà esdevenir teoria o concepció assumida socialment.

- FENÒMENS, ESDEVENIMENTS I EXPERIMENTS.

Al diccionari "Fenomen" es defineix com a fet o esdeveniment observable. Està clar que els fenòmens són totes les coses que ocorren i és allò de què tracta qualsevol individu que parla.

Hi ha una contraposició filosòfica tradicional entre noümen i fenomen. Aquests dos conceptes expressen el primer la facultat essencial humana, interna – espiritual, mental o cerebral- i la segona els esdeveniments que són observats, descrits, analitzats, idealitzats, etc.. per aquella. Davant d'ella la posició naturalista és molt senzilla i clara: noümen és -ell mateix- fenomen, ja que és la parla o la pensa.

Ambdós són fenòmens naturals. Uns els fenòmens que ocorren i els altres els fenòmens que ocorren parlant-los.

Una paraula més interessant a nivell explicatiu és la d'esdeveniment, que es defineix com "passar d'un estat a un altre, en qualitat". Òbviament, passar d'un estat material a un altre interessa la física, en la seva explicació de la dinàmica commutativa de les coses. Però interessa sobretot a la ciència general de cara a explicar el pas de la funcionalitat material a la vital; d'aquesta a la psíquica i d'aquesta a la social. Perquè aquests són, en propietat, els canvis naturals essencials.

A això s'ha dedicat la ciència de manera bàsica i ho hem apuntat en parlar de causa: cada causa formal és un fenomen funcional diferent que es descriu de forma abstracte i intangible. Tanmateix cada fenomen funcional es basa en un altre, que n'és la causa material i es dona per mor d'un o uns altres que són la seva causa final.

Aquest és, especialment, rellevant en la definició d'associació quan diu que es basa en la reacció, però no es confon amb ella. I que l'associació es dona amb tres finalitats diferenciades, donant peu al condicionament, la percepció i l'enteniment segons sigui un ajust vital, físic o social.

També en la definició de sociologia que es basa en la psicologia, però no es confon amb ella, i té les seves finalitats.

El teisme i l'humanisme tenen concepcions explicatives estàtiques. Diuen que hi ha cel i terra, ànima i esperit i cos, i altrament ment o raó i cos. El tema que tenen plantejat i no resolen és: de quina manera ha arribat l'ànima o la ment al cos? No contesten, o diuen coses que els arriba com un do diví o pel baptisme, o que són innates per formar part de l'espècie humana.

Com ha arribat la vida al cos? Això ja no s'ho plantegen perquè majorment pensen que organisme i cos són el mateix.

El naturalisme, de la mà de la ciència, es proposa buscar l'explicació del pas d'una funcionalitat a una altra, i tots els canvis qualitatius dins de cada funcionalitat.

La paraula clau llavors és la d'experiment. Un experiment és una disposició controlada d'elements, de la relació entre els quals se'n deriva un efecte. La disposició controlada permet identificar el tipus de relació funcional que hi ha entre ells i l'efecte es pot lligar inequívocament amb aquella relació.

Els experiments actuals sobre quan s'inicia el mon, la vida i la psique són rellevants per al coneixement humà. Però ho són igualment tots aquells experiment que ens permeten demostrar l'estructura

funcional de la matèria, la vida, la psique i la societat, i tots els canvis qualitativament al seu interior.

Un cas exemplar és el que planteja en l'explicació dels ritmes funcionals en la biologia i la psicologia. Ho és perquè ens remet a la pregunta sobre l'origen de la psique, a la vegada que ens permet explicar les diferències funcionals entre biologia i psicologia.

Actualment a l'hora d'explicar perquè una planta -com la Mimosa púdica- obre i tanca les fulles, es diu sense miraments que hi ha estímuls com la llum -també tocar-les o estimular-les elèctricament- que són sincronitzadors o "dadors de temps(!?)" -*Zeitgeber*, en alemany- i que, per tant, ells són la causa de que la planta és regulada temporalment en el seu funcionalisme de desplegar-se i obrir-se a la llum. La objecció experimental que un estímulo que es presenti de manera irregular en el temps no sincronitza ni humans, ni animals, ni plantes, sembla que els és desconeguda. Ho sembla perquè no atenen a la disposició dels elements dels seus experiments, sinó al prejudici mecanicista amb què els plantegen teòricament.

Per a un naturalista és precisament la presentació regular dels estímuls, que ja provoquen unes reaccions, la causa d'aquests ritmes, i de l'efecte anticipatori que s'hi observa lligat inequívocament a ella. La defensa d'aquesta posició és racional i clara: no es pot dir que hi ha un mecanisme quan allò que disposen en els seus experiments és una estimulació regular en el temps.

Per això, en psicologia, identifiquem la presentació regular d'estímuls que reactivament produeixen canvis orgànics, mostrant com la regularitat determina un efecte diferenciat respecte de la presentació oscil·lant o amb un interval variable d'un estímulo. Llavors, quan tenim

l'anticipació la identifiquem com a efecte de l'associació temporal. Amb aquest concepte realitzem l'explicació dels ritmes psicobiològics i també dels ritmes temporals d'ordre perceptiu.

La conjuntura ideològica, en canvi, manté que la causa del ritme és que l'organisme té un rellotge -o un cronòmetre- intern que el determina i el regula. Per tant, la tasca fonamental de la recerca biològica consisteix en buscar on resideix el tal cronòmetre intern en la planta. No atenen a la disposició dels elements participants en el camp funcional sobre el que investiguen. No ho fan primer perquè pateixen d'una suposició activa que els fa parlar a priori d'un mecanisme en la planta. Segon perquè pensen que la resposta de plegar les fulles obeeix al funcionalisme orgànic i no a cap altre.

El cronòmetre es va buscar al cervell en els animals però s'ha acabat dient que està en un gen, com es fa en el cas de les plantes. Ni en un ni en altre cas, hi ha evidència de cap cronòmetre ni mecanisme que s'hi assembli. I això és el més alarmant del cas: postulen l'existència d'una causa que ni es veu ni es toca, però sobretot no es demostra.

És el doble despropòsit explicatiu més definitiu i definitori de la biologia actual. Ni la causa està en els estímuls, ni està en els funcionalismes de resposta. Tampoc està en els funcionalismes reactius, en general. I és que més enllà de la reacció hi ha una altra dinàmica que és l'associació: aquesta és la causa de l'anticipació i del ritme. Els experiments ja estan fets i la majoria molt ben fets, només és qüestió de mirar-los d'una altra manera.

.- PAS DE LA SENSACIÓ A LA PERCEPCIÓ.

“Temps de Reacció i Resposta Anticipada” va ser el nom de la meua tesi doctoral. El títol assenyala dos temes, quan inicialment només n’hi havia un: el projecte de millorar el temps de reacció d’esportistes, mitjançant els procediments lligats al marc teòric del Reforçament Operant. Acabava d’assistir a un congrés sobre això a Uppsala, i havia llegit un article molt interessant sobre com s’aconseguia control d’esfínters mitjançant el reforç amb diners.

Vaig començar a treballar en una facultat d’Educació Física on hi havia molts esportistes per fer de subjectes experimentals voluntàriament, i un aparell de mesura estàndard de Temps de Reacció (TR). Aquest aparell presentava 15 estímuls –visuals o auditius- consecutius, en un interval mitjà de 7 segons (seg.), amb una oscil·lació de +/- 4 seg.. Va ser fàcil començar a provar que succeïa si jo informava d’un TR baix, deia “molt bo” o informava de la mitjana final de rendiment. No passava res. Podia, a més, organitzar una competició entre subjectes per veure qui tenia millor TR . L’experiment amb més èxit de voluntaris va ser el de reforçar amb diners, per cada centèsima de reducció del TR mitjà de cadascú. Així si per a un estímul visual un subjecte trigava de mitjana 20 centèsimes de segon (csg) a contestar, rebia uns diners –que motivaven molt- si aconseguia una mitjana de 19 csg.. En contra del que jo esperava, em vaig gastar molts pocs diners, ja que cap dels subjectes voluntaris no va aconseguir baixar de les 16 csg..

El bo del cas és que en un altre experiment, on simplement vam establir una mesura tres cops de setmana per veure només com

evoluciona el TR per la pràctica, hi va haver un subjecte que va fer un TR de 0 csg. Així, zero TR, sense esperar-ho en absolut ja que l'interval entre el "preparat" i l'estímul seguia sent variable, encara que més curt (3 o 4 segons de mitjana).

El subjecte que ho aconseguí no se'n va adonar. Li vaig preguntar com s'ho havia fet i va quedar sorprès. Ell no tenia sensació d'haver fet res diferent, ni tan sols que hagués fet un molt bon TR.

Paral·lelament a aquells experiments al laboratori, havia estat parlant amb un entrenador i un velocista de 110 metres tanques, sobre el seu TR i com aquest "estudiava" els jutges per a fer un millor TR. "Estudiava" volia dir que anava a veure com donava les seves sortides i es fixava en la durada de l'interval entre el "llestos" i el tret. Discriminava moltíssim les durades en termes de centèsimes, cosa que jo havia comprovat al laboratori, i no li era difícil de retenir els valors mitjans de sortida i la oscil·lació de cada jutge que participava en els campionats nacionals i fins internacionals. Feia uns TR curts i ajustats al mínim permès.

Més enllà de la complexitat que resulta de les normes i les incidències en les sortides de les proves de velocitat a l'atletisme, el suggeriment clau va ser que la durada regular entre el "Llestos" i el tret afavoria l'existència de respostes amb 0 TR, i que si no es feien era perquè estaven penalitzades.

Al laboratori va ser fàcil de fer, amb un ordinador molt primitiu vam programar presentacions amb intervals fixos de dos, o tres o quatre segons, entre un senyal d'alerta i l'estímul al qual havien de reaccionar, demanant als subjectes com sempre que fossin el més ràpid que poguessin en fer-ho.

Normalment, entre uns 9 i 12 assajos, ja estaven fent uns TR de 0 csg o al voltant d'aquest valor. Em va interessar especialment que els subjectes que venien al laboratori no pensessin que estaven fent una cosa diferent ara respecte de les situacions de mesura del TR, amb un l'interval previ molt irregular. I aquí ve la qüestió teòrica clau: és necessari saber que un anticipa, per a anticipar? La resposta és: no! L'anticipació perceptiva la pot realitzar qualsevol organisme que reaccioni a estímuls, si aquests es presenten de manera regular en el temps. Així és com es modifica –es redueix- el TR de manera natural.

En tot cas, els subjectes sempre pretenien ser ràpids però els seguia essent difícil discriminar sobre el TR, encara que a vegades deien que ho notaven. Que parléssim de l'anticipació, no els hi deia molt sobre allò que estava passant. Aquesta paraula “anticipació” era només important per a l'experimentador, que s'adonava que hi havia una relació entre la constància de l'interval i la reducció fins a zero del TR. De fet, també era important per al subjecte o l'atleta en competició: tenien la capacitat de reduir el TR fins a punt que els hi era permès. Mitjançant l'anticipació també.

Però què la reducció estigués relacionada amb la constància temporal, posava de manifest que el rendiment en la mesura la velocitat de reacció pot dependre de la relació reactiva o de la relació associativa temporal. Si depèn de la primera l'efecte és la latència; si depèn de la segona, l'efecte és l'anticipació. Tot quedava amagat sota l'estudi del temps de reacció però hi havia dos universos funcionals en joc: el sensorial de la biologia, i el perceptiu de la psicologia. El primer pot passar sense el segon però el segon no pot

passar sense el primer. En tot cas, cada joc funcional és una dinàmica amb efectes diferents.

El tema següent que es planteja és que, a més de les constàncies perceptives temporals, hi ha les constàncies perceptives modals. Són totes aquelles relatives al pes, la forma, la textura, l'olor, etc. etc.. Però hi ha unes constàncies que s'exigeixen en les cultures humanes per a fonamentar la parla. Són les constàncies auditives entre grafismes i sons. Així, en l'aprenentatge de lectura de les vocals, si es presenta el dibuix d'un cercle i l'ensenyant fa el so corresponent de "o", l'aprenent primer el repeteix però ràpidament l'anticipa, i ho pot fer abans que ho faci l'ensenyant. En general, en l'aprenentatge tradicional de vocals, lletres, síl·labes i paraules s'estableix una constància perceptiva entre grafismes concrets i sons, de tal manera que vist el grafisme el subjecte anticipa el seu so. És més, es poden donar ritmes de dicció que permetin, com així succeeix, coordinar-se en l'execució d'un poema o una cançó. És a dir, coordinar-se en l'anticipació temporal i modal a l'hora.

La parla dels humans –psicològicament- comença aquí: amb constàncies perceptives temporals i modals, lligades als funcionalismes sensorials exteroceptius primer i als interoceptius després, quan s'exigeix gesticulació i fonació.

Un aspecte rellevant de l'estudi de l'anticipació temporal i de les altres, és que permet veure la diferència entre un camp psíquic i un camp reactiu, però també la diferència dels factors d'un i altre camp.

En efecte, l'anticipació simple és l'efecte de la constància temporal en la presentació d'estímuls, però ell seu grau d'ajust depèn dels factors que concorren en l'establiment de la constància.

Dit d'una altra manera: constància no és cap estímul ni cap resposta, sinó la relació associativa temporal entre reaccions orgàniques, que té com a efecte l'anticipació i les variacions en ella en base als factors.

De manera diferent però amb la mateixa lògica de camp: una reacció no és ni un estímul ni una resposta per separat, sinó la relació reactiva entre un estímul i una resposta que té com a efecte la latència i les variacions en ella.

Els factors de camp que donen compte del canvi quantitatiu en l'anticipació són varis: la Durada de l'interval entre els elements n'és un, però també ho és la Variabilitat de pronunciació dels sons lligats a una vocal o una lletra, també la Probabilitat que donat un element se'n presenti l'altre, o la Inhibició com presència d'un element estrany que alteri momentàniament el rendiment associatiu fet per un subjecte. Factors que són ben diferents als d'Intensitat de l'estímul, d'Àrea d'estimulació, de Contrast de presentació i Posició de l'estímul; als quals van lligats a l'agudesesa de cada òrgan sensorial segons l'espècie, tipus d'òrgan sensorial i fatiga reactiva d'aquest, entre altres.

Aquesta consideració dels factors que poden explicar diferències en l'aprenentatge i el rendiment no han de treure rellevància sinó sumar-ne a la evidència que una cosa és reaccionar i una altre associar, i com es passa de l'un a l'altre amb fluïdesa.

.- PAS DE LA PERCEPCIÓ A LA COGNICIÓ.

El meu primer treball va ser com a psicòleg escolar, quan encara estudiava psicologia clínica. No sabia massa quina era la meva feina, a banda de la de tractar de resoldre problemes de comportament. De fet alguna cosa vaig fer sobre això. Però ja de bon començament em va quedar clar que allò que interessava a l'equip de mestres, era una altra cosa.

Tenien un problema escolar concret però greu: un noi d'uns 8 o 9 anys, ben plantat i bon esportista, que quan havia de llegir a classe s'inventava la lectura (!). Ho feia amb una pronunciació i entonació de les frases ben correctes, però sense cap correspondència en el text que tenia davant. L'equip de mestres no sabia com resoldre-ho, tenint en compte que en totes les altres coses escolars el noi era ben normal i fins destacat.

El meu objectiu va consistir en ensenyar-li a llegir, sense que ningú se'n adonés i fent un ensenyament separat del grup, encara que amb materials escolars tradicionals basats, inicialment, en l'associació sistemàtica de grafismes –paraules escrites- i coses; per passar posteriorment a la lectura de frases i textos. Al llarg d'un curs i en sessions diàries vàrem fer una classe d'aprenentatge intensiu de lectura. Va ser fàcil i va anar bé. Els mestres encantats i sobretot els pares que, agraïts, em van fer un regal.

Aquesta experiència va focalitzar ja per sempre una fixació en el tema del llenguatge i la parla. Concretament, a partir d'aquell cas, en la

relació entre la lectura i la cognició. Hi havia una distinció pedagògica que concretava aquest interès. Es parlava de lectura comprensiva quan el subjecte que llegeix sap què diu allò que llegeix, i aquest saber és clarament diferenciable del saber llegir que es limita a saber articular els sons i l'entonació segons l'escrit que es llegeix.

En el cas exposat el nen disposava d'un bon parlar, ben articulat segons el parlar del lloc i de l'edat que tenia, i sobretot sabent el què deia. D'allò que es tractava era de llegir fent el mateix. La presentació sistemàtica de paraules amb imatges d'allò que referien va ser inicialment definitiu.

Un cas més difícil -en una altre escola- era d'un nen que només parlava amb el llenguatge de la "p", utilitzat només amb la seva àvia. Ho era perquè havia d'aprendre a articular sons que no dominava encara que els sentia.

En tots dos casos hi havia, però, la necessitat de llegir, dominant les articulacions acordades pel grup lingüístic català i aprendre, a més, a reconèixer què volia dir primer una paraula i després un frase.

El moment en que un nen entén que els sons articulats diuen una cosa que una altre persona entén per igual, és extraordinari. La cara del nen que ja sap articular els sons i ara sap què diuen, s'il·lumina. Ell sap el què diu i el mestre també ho entén. Hi ha una complicitat cognoscitiva que no es menor. No només parla articulant els sons de les paraules escrites i les frases, sinó que parla i coneix, il·luminat pel llenguatge que el porta a tot arreu i el comunica amb els demés d'una manera no només perceptiva.

És la primera il·luminació que el naturalisme contraposa al sentit que ha tingut aquesta paraula en les tradicions teista i humanista.

El naturalisme diu que la il·luminació és un esdeveniment: en aquest cas, un canvi qualitatiu de l'associació com a percepció a l'associació com a cognició. Més concretament: l'associació en base a grafismes i sons, a l'associació en base a grafismes i significats.

De fet, passa el mateix quan un nen simplement aprèn a parlar i els altres l'entenen. No fa falta passar per la lectura. L'associació és entre sons i significats, directament, i amb el mateix efecte il·luminant.

En general, l'esdeveniment clau és passar del parlar perceptiu al parlar comprensiu o intel·lectiu. Ho és perquè es passa de funcionalitat perceptivomotriu a la funcionalitat d'enteniment en el paràmetre cognoscitiu, ambdós dins el nivell funcional psicològic. I ho és perquè això succeeix amb qualsevol llenguatge –ni que sigui el de la “p”- com a mostra singular de què allò social és acord sobre com referir. En tot cas, entendre a partir de saber parlar o llegir és una il·luminació. És entrar en el món de les paraules que signifiquen coses entre dues o més persones que ho acorden. És l'enteniment humà genuí de la parla i el llenguatge cognoscitiu.

Front als plantejaments merament descriptius que fa la lingüística quan parla del llenguatge en termes de continent i contingut, la psicologia parla de la funció perceptivomotriu com a continent de la parla que és, al seu torn, funció cognoscitiva desenvolupada com a ajust als acords i les convencions lingüístiques sobre el seu significat.

Això és rellevant notar-ho perquè la lingüística és una d'aquestes matèries que encara s'emmarquen en les humanitats. I és que les humanitats representen també un tractament morfològic de fenòmens respecte dels quals allò que interessa és explicar-los. En fer-ho, segreguen els temes humans respecte de les ciències

naturals i bloquegen qualsevol progrés del coneixement funcional i explicatiu sobre el propi home com a espècie.

Més endavant en el desenvolupament de la parla, hi ha altres il·luminacions. Potser la que sobresurt és la que es dona en el parlar metafòric, quan una paraula serveix per donar una connotació a una altra, cosa que resulta reveladora. Dir que el llenguatge és com una llum que permet veure la realitat, i dir que l'enteniment és com un ull que es pot veure's a si mateix, són dos gran exemples. Comentem el segon.

[Locke](#), en el seu assaig sobre l'enteniment humà, fa servir aquesta metàfora xocant. Tal com refereixo a "[Entendimiento. Propuesta de definición científica](#)", diu que l'enteniment és com l'ull que veu i que, amb "art i esforç", es pot veure a si mateix. Està clar que l'ull no es veu a si mateix, perquè l'ull reacciona als estímuls externs i no a estímuls provinents del propi ull o interns. Però el tema clau és que l'enteniment humà, un cop arriba a la noció de causa com a relació funcional, entén els diferents nivells funcionals i s'entén a si mateix com una dimensió del funcionalisme psíquic. I és que només la relació funcional associativa pot assolir la noció de causa com a denotació de tots i cadascun dels nivell funcionals naturals i del propi nivell psíquic. Ho fa l'associació que després de ser condicionament i percepció, el realitza com a enteniment.

L'enteniment cognoscitiu, efectivament, és l'únic ull que es veu a si mateix. És el que veu, entén i deixa constància de cada funció natural i de la pròpia. Ho és perquè enteniment és relació associativa que defineix totes les altres relacions funcionals i la pròpia.

.- ESPERIT.

Esperit és sinònim d'hàlit i aquest d'alè; també de buf suau. Igual que succeeix amb psique i ànima, els grecs van fer del vent el vehicle interpretatiu per parlar dels fenòmens que ara anomenem mentals o relatius a l'enteniment humà.

Esperit, tanmateix, també vol dir substància subtil o incorpòria, oposada a la corpòria o material, agafant com un altre vehicle interpretatiu, la emanació vaporosa que sorgeix de certs cossos - més o menys volàtils- sotmesos a destil·lació; on destil·lació vol dir tornar vaporós un fluid per escalfament abans de tornar a ser líquid per refredament. Cassos de l'esperit de vi (alcohol etílic) o l'esperit de sal (àcid clorhídric) o del petroli que admet diferents destil·lats segons la seva volatilitat.

Els productes destil·lats són fenòmens naturals, com ho és el vent. Però actuen de vehicles per a connotar altres fenòmens naturals que s'hi assemblen, o per analogia.

En bona lògica naturalista, s'ha parlat de l'esperit no només referit a la funcionalitat més sobrenatural del ser humà sinó respecte d'altres ànimes o nivells funcionals naturals. Cas dels "esperits animals" dels que parlaven els primers fisiòlegs o quan es parla de l'esperit combatiu o competitiu d'un grup o de tot un poble.

Tanmateix, encara que la metàfora de la destil·lació pot donar a entendre que l'esperit és com una essència que hi ha en la matèria, en la vida, en la psique o en la mateixa societat, aquesta essència no constitueix un món a part sinó una funcionalitat expressada en el seu màxim essencial i sublim.

La qüestió clau la tenim en la psicologia i apareix quan es parla de la espiritualitat. Perquè llavors l'esperit no es considera lligat a la psique com a expressió del seu basament funcional sinó que esdevé un univers inabastable o sobrenatural per efecte del dualisme conceptual que contraposa l'esperit a la matèria, la ment al cos, o la psique a l'organisme.

Llavors ens trobem novament amb les concepcions del món. Per a un teista l'esperit és la part divina del ser humà, per a un humanista el producte d'un interior eteri i encara ignot, que pot ser la ment o el cervell. Per a un naturalista l'esperit és la mateixa psique quan es considera realitzant funcions superiors, metafòricament més volàtils o sublims.

.- CAUSA.

El tema clau és com es mostra l'existència real d'una causa formal o de qualsevol altre causa o dels factors de camp. Els teistes diuen que déu és la causa primera i total. Els humanistes diuen que les causes no existeixen i es disposen a defensar-ho en nom d'un món cada vegada més caòtic però d'identitats etèries a respectar, perquè - aquestes sí, afirmen- son causes del comportament manifest dels humans.

Per al naturalista està clar que les causes no existeixen com a agents creadors, però sí com a relacions funcionals presents en el món i en l'home.

El naturalisme contempla, efectivament, la idea de causa com a relació funcional. Idea i discurs que defuig la linealitat temporal i la recerca del lloc on, suposadament, es genera el comportament de les coses i dels mateixos organismes humans i no humans. Dit amb altres paraules, el naturalisme contempla la relació causal i la multiplicitat de relacions com a manera de fonamentar l'explicació del funcionament del món i dels sers humans en ell.

Posem, per exemple, el reflex palpebral tot mirant d'aclarir els embolics fets per les paraules. L'efecte de tancar-se la parpella ho és d'una causa, però aquesta no és ni el vent que arriba a l'ull ni un mecanisme interior que es desencadena tancant la parpella. La causa és el reflex - relació reactiva entre el vent i el tancament de la parpella. El tancament s'identifica normalment com a resposta i també com a efecte. Tanmateix, ni l'estímul és el creador de la resposta, ni aquesta és el seu efecte. Tampoc la reacció es confon

només amb la resposta, ni l'existència d'aquesta té una única explicació; cosa que interessa molt d'aclarir.

En efecte, és fàcil distingir el reflex palpebral reactiu, del reflex palpebral condicionat, o psíquic, que es dona a un estímul biològicament impropï –com pot ser el so d'una botzina. I ambdós distingir-los d'un reflex palpebral merament mecànic, que es pot donar, per exemple, bufant als ulls d'una nina de joguina que també els tanqui així.

Hi ha tres ordres funcionals que expliquen el mateix efecte genèric i una resposta igual o similar però que identifiquem amb la mateixa paraula “resposta”. Ordres són relacions funcionals diferenciades entre els elements participants en el la producció d'un efecte reflex. La causa formal és diferent en cada cas, exigint que és parli de causa com a reacció, de causa com a associació i de causa com a commutació, respectivament. Encara que l'efecte és el mateix, obeeix a diferents causes. I a més, encara que es pugui parlar de que en tots tres cassos hi ha una única resposta, aquesta no està causada de la mateixa manera.

La conclusió, doncs, és la següent: l'efecte o la resposta poden ser el mateix, però la causa és diferent en cada cas. Hi ha la mateixa resposta –descriptivament- per l'efecte diferenciat de la causa commutativa, de la causa reactiva i de la causa associativa. En els tres casos “causa” és una abstracció i és un intangible, i encara ho és més “causa” com a concepte que inclou aquestes tres i qualsevol altra causa com a esdeveniment que explica una dependència d'una relació material, final o eficient. I fins d'un factor o variable de camp. “Causa” llavors es una abstracció que pot incloure qualsevol relació funcional que tingui un determinat efecte.

Per al naturalisme cal considerar en primer lloc, doncs, els diferents tipus de causes formals com relacions funcionals diferenciades que permeten explicar i classificar funcionalment cadascun dels fenòmens que es presenten com a objectes del coneixement. Per això cal fer-ho, com ha vingut fent la ciència natural bàsica i teòrica, definint la causa formal de cada fenomen concret i diferenciant-lo qualitativament de qualsevol altre.

En tot cas, front del concepte de déu creador i dominador del món, i front al concepte d'una entitat mental, maquinal o cerebral, generadora del coneixement i directora del comportament dels humans, el naturalisme mira cap les ciències que s'han desenvolupat lliures de la concepció creativa i lineal de causa, i planteja la concepció relacional de causa i la multicausalitat explicativa, com a base del seu discurs explicatiu.

En general i respecte dels tres tipus de coneixement científic, el teisme es basa i es limita al coneixement descriptiu que consisteix en dir que allò que hi ha i que succeeix, és obra divina. L'humanisme se centra i valora el saber aplicat o tecnològic que es genera de manera individual en tots els àmbits socials i culturals. Per això valoren l'artista creador d'una manera de representar el món o el científic il·luminat o genial que diu que troba coses mantenint els esquemes explicatius de sempre. Sempre la creació individual, sense revisar els seus supòsits.

El naturalisme assumeix la idea aristotèlica de que la ciència bàsica i fonamental és la que tracte de les causes i al fer-ho posa l'èmfasi

en l'entramat funcional i explicatiu del món. El centrament en les causes i les dimensions qualitatives, quantitatives i evolutives, de tot el que succeeix en el món, fa que sigui la concepció més comprensiva de la seva realitat i que, entre altres efectes, ofereixi una comprensió ponderada dels discursos humanistes i teistes –cosa que no poden fer ells.

Déu i ment són dos conceptes que pretenen ser causes primeres del món i del ser humà, en les concepcions teista i humanista. Cosa que vol dir que mantenen la idea que causa vol dir creació o producció d'una cosa per una altra. El handicap que tenen és que se'ls suposa d'una entitat sobrenatural i això fa que no compleixen amb el criteri de veritat. Perquè veritat és conformitat del què és diu amb allò que ha sigut, és o serà. És a dir, no hi ha manera de mostrar la correspondència de les paraules “déu” i “ment” amb una realitat natural. Per això requereixen fe. Cosa que no passa amb l'abstracció superlativa i intangible universal de causa, de la que sí es pot mostrar la correspondència entre la paraula i un tipus d'esdeveniment. No requereix fe. És a dir, no li cal la creença en què una cosa és veritat. La veritat és a l'abast de la persona que parla.

.- ESCALA DE L'ENTENIMENT.

La idea naturalista i aristotèlica bàsica és que existien diferents ànimes en la natura i que l'ús actual del concepte "ànima", només per a referir allò espiritual o psíquic, és un altre producte conjunt del teisme i l'humanisme.

El plantejament multianimat del món i del mateix ser humà aristotèlic ha persistit, si més no, en alguns discursos com el de [Maimònides](#) o [Ramon Llull](#), aquest amb la seva formulació de l'Escala de l'Enteniment.

Aquesta escala reflecteix el plantejament de la multiplicat funcional de mon natural, però enllaçant amb el món sobrenatural de la manera que la fe ho permetia. Representava els diferents nivells funcionals en els termes de **pedra, flama, planta, bèstia, home, cel, àngels i déu**, agafant-se els objectes o coses tangibles per a representar les funcions o ànimes escalonades de la naturalesa.

Aquesta escala, tal com hem assenyalat repetidament, és el que ara identifiquem com les funcionalitats o dinàmiques naturals fisicoquímiques, vitals, psíquiques i socials. En relació a això, hi ha un tema secundari però interessant. I és que en els quatre nivells es plantegen i s'apunten dos subnivells funcionals que accentuen la idea de complexitat funcional natural però que, a més, fan que surtin també vuit nivells, com a l'escala lul·liana.

Així, *pedra* i *flama* es presenten com dues imatges d'allò que ara estudien física i química, respectivament. *Planta* i *bèstia* representen dos nivells de vida. Les idees de mobilitat i de sensibilitat, estan e la base del plantejament que la bestia està a un nivell superior

d'evolució orgànica respecte de la planta. Més forçada és la dualitat *home* i *cel*, suposant que amb la paraula "cel" es vulgui indicar una dimensió ja sobrenatural en el ser humà, en el context del plantejament dualista de la fe. Sobrenaturalitat que es veu reflectida, clarament, en el parell superior de l'escala que és *àngel* i *déu*.

L'alternativa funcional als vuit nivells de l'escala de l'enteniment lul·liana és la que sorgeix d'observar com els quatre nivells bàsics d'organització de la natura es desdoblen i ho fan, tots ells, amb conceptes reconeguts que denoten subnivells funcionals.

Física i química es defineixen, des de sempre, com una única ciència que tracta d'uns mateixos fenòmens però admetent dos nivells funcionals - el de Commutació i el de Transformació - segons l'intercanvi d'energia no produeixi o produeixi transformació dels elements participants en el seu camp funcional. Són les que de manera figurada es presenten com a Pedra i Flama.

Planta i bèstia representen la vida que estudia la biologia, desdoblant-se en Botànica i Zoologia a nivell purament descriptiu, i presentant subdisciplines d'anàlisi funcional especialitzades, com pot ser la Fisiologia digestiva o la Fisiologia sensorial. Una proposta alternativa a la figurada en l'escala de l'enteniment és la que distingeix entre Reacció i Interferència orgàniques, com dos nivells funcionals que cobreixen explicativament tot l'univers orgànic. Aquesta distinció és clarament necessària en l'àmbit de la fisiologia sensorial i, presumiblement, ho és en altres àmbits biològics. En aquella especialitat es parla de les diferents modalitats sensorials i dels factors que afecten el seu rendiment, en termes velocitat de

reacció i d'agudeses o acuitats sensorials. Aquest coneixement és bàsic però sempre va acompanyat d'un altre coneixement fisiològic que és el referent als efectes, post-efectes i il·lusions sensorials que donen compte de la interacció de reaccions sensorials, en la funcionalitat ordinària dels sentits. Llavors es parla d'interferència o també d'interposició sensorial, tot assenyalant el caràcter marcadament complex de la sensibilitat humana en aquest sentit d'alteració per efectes del propi funcionalisme reactiu en interacció.

En l'especialitat etològica, llunyana temàticament a la fisiologia sensorial, es distingeix també entre reaccions netes - d'atac i de fugida, per exemple- a la vegada que es reconeix que aquestes reaccions instintives normalment són una barreja d'una i l'altra en gradients d'afectació mútua.

A nivell funcional psicològic, la distinció entre constància i configuració es fa necessària per a entendre l'ajust perceptiu general dels organismes. Així, com a exemple, respecte del concepte d'anticipació hi ha una distinció clara entre l'anticipació simple que es dona en base a un interval fix de temps, i l'anticipació coincident que es dona en base a la velocitat canviant d'un mòbil.

Constància i Configuració podrien ja representar el nivell funcional psicològic. Utilitzem però les paraules Coneixement i Interpretació per quant refereixen els mateixos nivells funcionals però referits a l'ajust psicosocial. Per exemple, tal com les trobem referint l'adequació del parlar als dos nivells en els que s'utilitzen les paraules i els gestos: el nivell simple de denotació i el nivell de connotació. Nivells que en general identifiquem com a Coneixement i Interpretació. Aquest és, sense cap mena de dubte, un tema d'un gran calat funcional que omple de sentit la definició d'enteniment

humà com a fenomen psicològic, atenent a la definició de coneixement i interpretació lingüística i cognoscitiva.

En la metàfora de Locke quan diu que “l’enteniment és com un ull que es veu a si mateix” es mostra, en tot cas, com el coneixement es diferent a la interpretació i com cal saber passar de l’un a l’altre sense desorientar-se. Perquè una cosa és saber que vol dir “ull”, “enteniment” i “si mateix” i una altra ben diferent és saber com l’ull i la visió actuen de vehicle per a indicar que l’enteniment -que no és cap ull-, en base a la llum de les paraules convingudes -que no és cap llum-, coneix i es reconeix a si mateix funcionalment -no essent cap objecte lluminós.

Els dos últims conceptes, en la part superior de l’escala de l’enteniment que proposem aquí, refereixen dos nivells funcionals sociològics. El ser humà, en tant que ciutadà, s’integra en l’organització social i aquesta s’expressa en l’organització dels grups, societats i empreses diverses, totes elles definides en base a acords sobre el seu funcionament i convencions sobre els canvis que poden admetre. No cal dir que l’univers social és un univers complex. Ho és quan es fa antropologia i s’observa la gran diversitat de tribus i pobles, la seva manera d’organitzar-se i com això afecta diferencialment a cada ciutadà. Ho és encara més quan es pretén definir lo social i integrar el seu objecte formal, desenvolupant una anàlisi qualitativa i una teoria històrica o evolutiva dels fenòmens socials. La complexitat apareix encara quan es pensa en el paper de la política com a tecnologia d’intervenció en l’organització social i com aquesta integra funcionalment l’activitat econòmica, la cultural, l’autoestima dels pobles i les persones, i els límits que es posen en la seva definició i autonomia.

Assumint aquesta potencial complexitat i amb l'objectiu de l'escala funcional que es presenta aquí, es proposen dos conceptes clau per a definir la dinàmica social des d'un punt de vista funcional bàsic. Els d'Acord i Convenció que hem vingut utilitzant com les dues paraules clau a l'hora de definir lo social. Acord es defineix com a unió entre dues o més persones que resulta d'una manera comuna de sentir, de pensar, d'obrar, etc.. Al dir unió se suggereix un lligam funcional que és el social. Al dir "persones" se suggereix que les unions ho són entre individus que es reconeixen en allò que es diu. La finalitat de dels acords se suggereix, d'altra banda en els conceptes abstractes que denoten universos en que es pot realitzar l'acord: sentimental, cognoscitiu, d'activitat, etc.

Convenció té un doble significat: anar bé i concorre. Suggereix així l'acord més lliure i canviant –fins arbitrari i incompreensible- que defineix qualsevol dinàmica social més allà dels acords bàsics i més estables. Penso ara en un polític que en el guiatge de la seva feina deia que s'havia d'anar fent pel què s'anés veient. Penso llavors també com el les concepcions del món i de les teories que alberguen; com tot pot haver-se acordat, però a la vegada tot pot ser canviat segons convingui i es precisi –i les conveniències poden ser moltes.

Lo social, funcionalment i de manera nuclear, sembla doncs poder dir-se d'aquestes dues maneres: acord i convenció. Són, en tot cas, el sostre funcional del món. De manera equivalent a com es pot dir que lo material és el seu terra funcional.

És pertinent dir que les concepcions del món forment part d'aquest univers funcional social en l'esfera cognoscitiva. La idea de déu, del

cel, dels àngels i també dels dimonis, és un acord per a referir l'univers de coses que se'ns escapen a l'enteniment, i éssers i mons que ens imaginem col·lectivament en base a les experiències cognoscitives i sentimentals dels éssers humans. Acord, això sí, que està sotmès a reformulacions, considerant aquelles experiències individuals a l'interior de grups, cultures i societats.

Escala Funcional de l'Enteniment

Crec pertinent tornar a dir que la paraula Enteniment pot referir genèricament el nivells funcionals psíquic i el social, i les quatre subfuncions que son el coneixement, la interpretació, l'acord i la convenció, en l'àmbit de la parla i el llenguatge. Tanmateix l'enteniment és també la paraula que dona compte dels altres nivells funcionals en la mesura que els refereix i els explica en el context general de la concepció del món.

Tal com ja s'ha assenyalat, tema clau és que l'enteniment humà, un cop arriba a la noció de causa com a relació funcional, entén els diferents nivells funcionals i s'entén a si mateix com un nivell més en l'escala de propi enteniment. I és que només la relació funcional associativa pot arribar a la noció de causa com a forma funcional de tots i cadascun dels nivells d'organització de la naturalesa i del propi nivell psíquic en ella. Ho fa l'associació que després de ser condicionament i percepció, el realitza com enteniment

El naturalisme el que fa és mirar tota l'escala funcional de la naturalesa i veure la seva organització global. Ho fa observant, a més, que l'escala es desdobla i es ramifica potencialment.

En efecte, ja hem dit que els conceptes de Coneixement i d'Interpretació són dos nivells associatius equivalents al de Constància i Configuració referits a l'ajust perceptiu. És més, els conceptes de Coneixement i de Constància, es repliquen amb el concepte de Condicionament que també és associació entre reaccions orgàniques. Aquests desdoblaments sorgeixen de l'atenció a la finalitat ajustativa, que també es donen en l'ordre reactiu quan la biologia diferencia entre reaccions metabòliques, respiratòries, musculars o sensorials, per exemple. I encara podem trobar que la física i la química també es diferencien segons els fenòmens que estudien, segons aquests siguin mecànics, electromagnètics, termodinàmics o referits a les reaccions dels elements materials bàsics.

No cal dir, a més, que l'atenció als fenòmens socials admet igualment diversificació funcional, a partir dels conceptes proposats i d'altres que atenguin a allò que han de fer front explicativament.

SENTIMENT

Una concepció del món és, primer de tot i tal com hem vist, un enteniment del món. Concretament un coneixement establert sobre aquell món i el mateix jo individual, amb totes les interpretacions exigides segons es parli, s'ensenyi i es critiqui.

Una concepció del món, en efecte i en primer lloc, fa referència a l'enteniment psicosocial i cognoscitiu més bàsic i fonamental que impera en cada cultura. Tanmateix, en l'entramat d'idees de cada concepció hi ha un univers sentimental que s'ha anat construint en l'evolució de les cultures i també en el mateix desenvolupament individual de cada ésser humà en elles.

En un context teista els sentiments giren al voltant de l'amor i el temor de déu. Els sentiments fonamentals són aquests, els secundaris són els que provenen de la vida i l'existència material. En el context humanista, l'eix vertebrador i principal de l'esfera afectiva és la pròpia existència en relació al bé i al mal, i com cada consciència cognoscitiva ho assumeix i ho administra, sobretot tenint en compte el plaer i el dolor com a pols de base emocional provinents del organisme.

Les passions, que són les emocions que s'intensifiquen i perduren, es veuen per part dels teistes, bàsicament, com a estats generats per les pulsions o els instints encaminats a la recerca del plaer pecaminós o del descontrol que comporta fer el mal i el dolor, per a un mateix i per als altres. Llavors i en general, el plaer i el dolor acostumen a ser vistos com a vivències subjectes a sublimació, per tal d'enfortir la fe i fer prevaldre el caràcter sobrenatural de l'esperit que se'n adona.

En el context humanista, els sentiments formen part del “sancta sanctorum” individual com a realitat misteriosa que mereix culte i respecte. És, de fet, un univers intocable per la suposició que els sentiments són el nucli afectiu que cada persona té, com la essència més íntima de la seva identitat. Com que les creences formen part d'aquest univers sentimental o bé hi estan connectades, els humanistes no volen analitzar-les per respecte, i després pensen que les seves creences més personals i humanes mereixen el mateix tracte.

En el context naturalista, el primer que es fa és anar a l'explicació d'allò que són les emocions per, posteriorment, veure com s'integren amb els coneixements i conformen els sentiments. Assumint ja d'entrada que la integració del coneixement i les emocions en sentiments és un fenomen natural explicable dins el marc conceptual de la psicologia.

.- EMOCIONS.

És fàcil actualment trobar una definició d'emoció, com la que figura a la wikipedia (desembre de 2017), que diu que les emocions són [“un intens estat mental que sorgeix en el sistema nerviós de manera espontània”](#). Sembla un acudit per fer riure, però és la definició típica que es divulga ara, mostrant el despropòsit explicatiu que encara es mou sota els esquemes de la filosofia mental de l'humanisme.

Es diu que és mental però que sorgeix del sistema nerviós. Però no diu com succeeix això de que el sistema nerviós produeixi emocions, ni menys encara com s'assabenta la ment que això ha succeït.

En tot cas, segur que el cervell no produeix emocions com el fetge produeix bilis; ni la ment té sensors de segregació cerebral. La biologia com a ciència natural ens en hauria informat de tot això, si fos així. La neurofisiologia el que fa es referir, com a màxim, àrees d'estimulació que correlacionen amb registres emocionals. I les correlacions -encara s'ha de repetir- no són explicacions. Ni que siguin expressades en índexs de determinació. Persisteix, llavors i en general, el culte al sorgiment misteriós de les emocions, ara amb l'humanisme de culte al cervell creador.

Segueix igualment la creença en la localització de les funcions, ara emocionals. Cal recordar, en aquest sentit, que també s'havia especulat en la localització de la consciència moral en el cor, ja que aquest alterava la seva freqüència correlacionant amb les emocions i els sentiments. Un índex de terminació sortiria igualment altíssim en aquest cas. Sobre això ara no es diu res.

Hi ha una necessitat vital que, ella sola, porta a la comprensió del de què és un sentiment, mostrant allò que significa integració funcional d'una manera nítida. És la gana o, també, la fam. Encara que aquesta segona paraula sona més dramàtica. És, en tot cas, la que feia servir [Turró \(2\)](#) quan volia assenyalar com aquesta necessitat orgànica actuava de desig i inquietud per a moure's i buscar el menjar. I en fer-ho, condicionar-se i percebre i acabar parlant per a aconseguir l'aliment.

Imaginem una nen acabat de nàixer. En condicions normals i després de la neteja intestinal amb la primera llet materna, te gana. La gana és nerviosisme i fàcilment plor, posant de manifest com el desig de menjar s'imposa al funcionament de tot l'organisme. Una emoció és això, és una alteració global per a aconseguir quelcom que l'organisme necessita per viure; és una alteració apetitiva en aquest cas. Una emoció pot ser també una alteració aversiva quan el desig es converteix, per la pròpia exigència vital, en malestar i fins dolor. O quan directament pateixes un dany per trauma o alteració orgànica.

Està clar que les emocions existeixen abans que es pugui referir i parlar sobre elles. Per suposat que hi ha emocions en els animals, els quals pel fet de ser organismes com els humans, es mouen en les mateixes dinàmiques d'apetència i aversió i –obvietat reconeguda de fa temps – es condicionen igual que els humans.

Imaginem però una altra condició normal de l'existència d'un nadó. Que la mare l'alleti cada tres hores, per exemple. Quan s'agafa el ritme, el nen és com un rellotge i es desperta cada tres hores amb una demostració de la inquietud de la gana que puntualment li ha sobrevingut. Dir que el nen té un rellotge intern no ho acostumen a dir les mares. Més aviat diuen que ja és l'hora o que “ja li toca”. Allò

ho diuen els “teòrics” cognoscitivistes i neurocientífics adjunts, arribant a totes com una explicació.. Per això no és gens estrany que una mare digui que el nen és com un rellotge o que fins i tot digui que té un rellotge intern.

Podem també imaginar que la mare –per les raons que sigui- un dia no compleix amb l’horari i triga molt a donar-li el pit. El nen pot gesticular i plorar quan li ve la gana, però no serveix de res i deixa de fer-ho momentàniament. Suposant però que la mare torna en qualsevol moment, llavors quan el nen la veu, es mou molt i desorganitzadament, i plora fàcilment més aviat de content i, pot ser, amb llàgrimes. Però la festa íntima es grossa, per la necessitat insatisfeta en el nen i l’alliberament de la pressió dolorosa al pit de la mare.

Potser el dia sentimentalment més important és el dia que quan el nen sent o diu la paraula “mama”, la cara se li il·lumina també i expressa aquesta experiència de totes les emocions que hi ha en la mare i en ell, i que ara les reviu condicionadament amb aquella paraula. És l’experiència sentimental que lliga la paraula amb la vivència emocional apetitiva i aversiva de les primeres vegades i que queden com a empremta sentimental.

No ha d’estranyar ni de sorprendre, per això, que aquesta paraula, “mama” o “mare”, estigui en totes les concepcions del món com una de les primeres per a lligar sentimentalment les persones. La mare de déu, la mare pàtria i la mare naturalesa, en són tres de significatives.

Dins els límits de la normalitat existencial, les emocions son vistes com reaccions a orgàniques, bàsiques per al manteniment de la vida individual i de l'espècie. Comportant plaer o satisfacció les que són favorables a aquell objectiu, i dolor o por les que no ho són.

Així el plaer va lligat a la satisfacció de la gana, de la set i del desig sexual, també a l'exercici físic i al mateix descans. Encara que no sempre es parla de plaer, sí es parla de gaudi i de benestar com a efecte del seu acompliment. L'estat previ al de la satisfacció s'identifica normalment com a desig.

La por i el dolor, en canvi, van lligats a les reaccions d'alarma reactiva, quan hi ha una agressió o un dany en el funcionalisme vital en general. Igualment no dolorós, però sí aversiu, és l'estat de por quan es presenten canvis intensos i inesperats, que poden posar en perill la integritat física de cada organisme i la pròpia vida. Això succeeix de manera instintiva en la majoria d'animals.

La impossibilitat de moure's comporta, no dolor ni por, però sí ira com un estat aversiu. En aquest sentit cal notar que la llibertat, a banda de ser un valor social, és primer un valor biològic que té en el moviment com a desplaçament i com a exercici, "valor" físic fisiològic.

Altres reaccions orgàniques com les sensorials, que en la seva operativitat normal no tenen el component emocional, sí el presenten en cassos extrems – una estimulació auditiva massa intensa provoca dolor, per exemple.

Les emocions son, doncs, estats o efectes del funcionalisme orgànic o reactiu. No són etèries ni màgiques, són reals com ho és la vida. Per suposat que les emocions no es presenten en els cossos o les

coses com a entitats materials. Es presenten en els organismes com a entitats vitals.

En segon lloc, però, les emocions es poden condicionar i, per tant, esdevenen subjectes a la dinàmica associativa o psíquica. Dit amb altres paraules, es poden donar emocions per associació més enllà de les que es donen per reacció. Es pot fer servir el mateix nom o donar-ne de nous, però unes són fisiològiques i les altres psicològiques. Efectivament, aquesta és la gran aportació psicològica de [I.P. Pavlov](#): totes les reaccions orgàniques amb els seus efectes o estats apetitius i aversius, es poden condicionar a estímuls, a compostos d'estímuls o situacions, segons les experiències dels organismes. L'evidència sobre aquests condicionaments, a les nostres latituds, va cridar l'atenció de [Turró \(*La emoción*\)](#), qui no va dubtar en assenyalar el condicionament paulovià com el segon funcionalisme implicat en l'explicació de les emocions.

La idea que sorgeix amb força llavors és que les emocions no tenen una única explicació si no que n'admeten i en precisen, com a mínim, de dues. Hi ha les emocions com a reaccions i hi ha les emocions com a associacions. Això té rellevància de cara a notar la visió multifuncional dels fenòmens naturals, fins i tot en allò que es presenta com a més espontani i definitori de la identitat individual.

En una visió elemental, les emocions també són química i després hi ha el nivell social d'explicació de les emocions, com a dinàmica subjecte als acords i convencions grupals sobre que ha de ser considerat desitjable o indesitjable. Són els valors que veurem més endavant. Anunciar en tot cas que els grups socials acorden i promocionen valors, amb components apetitius o aversius, que tenen determinació eficient sobre els condicionaments emocionals.

Un tema clau dels condicionaments -com de tot el funcionalisme psíquic- és el seu caràcter temporal. És a dir, es poden construir i es poden extingir. Això és, llavors: les emocions de base psicològica, es poden donar i “desdonar”. A més, poden variar en força depenent dels factors i determinants en el joc tant reactiu com associatiu. Per exemple, es pot agafar apetència i un grau determinat d’apetència per un tipus d’aliment concret, però això pot canviar quan un dia es relaciona aquest aliment amb una indisposició i la magnitud de l’efecte d’aquesta. Es contracondiciona amb una força o altra, podent ser lleu i reduint o anul·lant l’apetència, o produint en aquesta sola associació una nova aversió.

Igualment, agafar aversió a un determinat animal, en base a una determinada experiència, pot ser modificat si es fa un tractament basat en l’extinció del condicionament aversiu existent o, si és el cas, promovent un canvi emocional cap el gaudi del tracte del mateix animal. Això, d’altra banda, es pot fer amb diferents mètodes i diferents teories encara que d’una manera o una altra, la relaxació acostuma a ser l’estat que es contraposa a l’aversió, amb una progressió condicional cap la tranquil·litat, o fins a l’apetència.

La ansietat és la paraula clau a l’hora de parlar de les emocions condicionades. En general, l’ansietat apetitiva és el desig condicionat que normalment és sinònim d’amor, i l’ansietat negativa és el dolor o la por condicionades, on la paraula por s’utilitza en el doble sentit orgànic i psíquic.

La lògica de les teràpies emocionals acostumen a tenir tota aquesta base explicativa, i queda clar que té sentit el plantejar-les així.

Això no obstant, aquella visió del ser humà com a portador d'una predeterminació i autocontrolat pel seu cervell, amo de les seves emocions, pensament i identitat general, s'ha contrariat històricament, particularment, davant les teràpies que apunten en aquella direcció de la condicionalitat funcional de les emocions i del ser psíquic global. El sol fet que s'hagin fet experiments per a mostrar aquella condicionalitat, ja ha molestat al pensar humanista protector del ser innat, propi i autèntic. Fins el punt que s'ha acusat els psicòlegs, que només volien entendre el funcionalisme de les emocions i proposar procediments per produir canvis en elles, de ser manipuladors i de ser "conductistes", en el sentit precisament de ser contraris a l'humanisme emocional.

El tema clau és que, cada dia i amb tota normalitat, es donen condicionaments, extincions i recondicionaments emocionals; amb canvis quantitativs en la seva força. Es fa per la pròpia dinàmica de l'alimentació, l'exercici, el descans, la fatiga i tot l'entramat vital de cadascú. Es fa en l'activitat física, esportiva i professional; en les relacions interpersonals i de parella, i en les experiències compartides siguin amoroses o no. Es fa, fins al punt que allò que era biològicament apetitiu es torna aversiu i allò que era biològicament aversiu es torna apetitiu, tot per condicionament psíquic. En són exemples clars que es deixi de menjar per por a engreixar-se i que als esportistes se'ls exigeixi aprendre a sofrir per guanyar.

Un tema a destacar és que, tan el teisme com l'humanisme, tenen en el càstig i el premi la seva concreció del condicionament emocional. L'infern és el càstig permanent i etern amb que s'amenaça els creients; igual que el cel és el premi per als qui compleixen el manaments. L'amenaça d'un i la seguretat de l'obtenció de l'altre, ha

estat i és la manera de tenir emocionalment condicionats generacions i pobles sencers al llarg de la història. El control humanista no és molt diferent: els pols de l'èxit i el fracàs –especialment en la cultura occidental- delimiten sistemàticament allò que és apetitiu i aversiu. Hi ha col·lectius, a més, que tenen el reforç i el càstig posat en el dia a dia, i de manera ben ostensible. Viuen amb la necessitat permanent d'aconseguir l'aplaudiment i evitar la indiferència, el rebuig i l'oblit. És més, organitzen nits de premis on es tornen a reconèixer triomfadors, a fi de consolidar-se en la fama universal i potser eterna.

No parlem ja de l'esport, com a organització de l'existència entre el guanyar i el perdre, des de la mateixa infantesa, quan encara no han pogut aprendre prou per a competir. El valor de l'esforç i de la superació personal hi és, però poques vegades hi ha un plantejament deslligat d'aquesta lògica i ritual humanista fonamental de premiar qui guanya i castigar o desatendre qui perd. La dicotomia entre entrenar per a aconseguir èxits i l'entrenar per millorar, segueix essent el dilema que es planteja als esportistes joves com dos camins d'entrenament sensiblement diferents, encara que els dos puguin portar a un rendiment òptim. Això no obstant l'exercici fisiològic, aprendre i millorar, el gaudi de coordinar-se i compartir l'experiència global deportiva, constitueixen dimensions de l'esport que clarament sumen en afavorir la seva apetència i positivitat.

En tot cas dir que davant els universos socialment rellevants de la creació artística i de l'èxit esportiu i, en general, de la valoració de la identitat personal, l'humanisme s'ha significat per dir que lo incondicionat és causa, és propi i és autèntic. El naturalisme afirma que lo condicionat també és causa, és propi i és autèntic. Ho és en

les emocions condicionades i ho és en les idees que es formen aprenent a parlar i dialogant. Llavors també ho és en els sentiments que en resulten.

.- VALORS.

Les concepcions del món són emissores de valors. Això és: propostes d'acord social sobre què cal estimar i que cal desestimar, emparats amb la seva lògica conceptiva. Estimar és sinònim de preuar, però també quelcom reconegut com a digne de posar-hi dedicació i afecte. Per això, els valors són també un univers sentimental que plana sobre les persones, afectant-les en major o menor mesura segons la seva implicació en els temes socials i conceptius.

Els valors són més morals que ètics ja que diuen què és el bé i el mal, més per a regular els costums que no pas per a regular la conducta. Són, en tot cas, acords socials que pretenen incidir en la conducta personal. Les virtuts, en canvi, són més ètiques que morals.

Els valors teistes són clars, creure en déu és el principal. És a dir, tenir fe amb totes les conseqüències que això comporti i, entre elles, l'esperança en el més enllà. La metàfora de poble en trànsit cap una altra vida, marca molt clarament valors relacionats amb la irrellevància –quan no el menyspreu- de la vida terrenal al costat de la vida eterna, i al poder estar amb déu com a valor suprem. L'esperança d'un creient cristià, per exemple, es construeix amb l'objectiu de fruit de la vida eterna, tot superant les proves a les que s'està sotmès en la vida terrenal.

És destacable l'amor a déu com la construcció d'un univers emocional basat en una suposició i que, no obstant això, genera sentiments d'amor. També de temor. El temor de déu és un valor efectiu, potser el que més, de cara a valorar les coses i guiar la conducta individual a la terra. L'obediència i la submissió, se'n

deriven. La metàfora de déu pare de la família que porta a la germanor i la solidaritat entre els creients, és prou suggerent entre altres coses perquè fa de pont amb els valors humanistes de la fraternitat i la solidaritat.

Llibertat, igualtat i fraternitat, són tres valors humanistes destacats a partir de la revolució francesa. Ho són a la cultura occidental a partir de Grècia i, en general, en tots els trànsits de les societats d'un regim autoritari cap una democràcia. També ho són per a superar el poder reial o dictatorial, encarnat en un individu que normalment diu -o deia- que compta amb la benedicció o la gràcia divina; o encarnat en grups com les castes que s'han fet fortes, sobre la base dels poders constituïts els quals ja no tenen la llibertat dels individus com un valor fonamental de la societat.

És destacable que la fraternitat o la germanor constitueixen valors comuns del teisme i l'humanisme, però restringits als individus de l'espècie humana. Això ha fet que en la nostra història s'hagi progressat en el respecte a la vida dels humans i, en canvi, s'hagi mantingut un menyspreu per la vida dels altres animals i dels organismes no humans en general. La religió monoteïsta, com a organització majoritària de la creença, ha fomentat la idea de diferència dels homes respecte de la resta d'animals i la fe en una altra vida, a la que no hi poden tenir accés la resta dels animals.

L'humanisme ja li està bé aquesta proposta discriminatòria de salvació, ja que això coincideix amb la idea de la superioritat humana i justifica la valoració dels temes humans en exclusiva. Les seves propostes de valors han anat, això no obstant, en la línia de fomentar

la millora de les societats humanes i amb això tot el que es deriva respecte del funcionament del món. És a dir, si es tenen en compte altres valors, com els ecològics o de la sostenibilitat, és perquè potencialment poden afectar l'home com a espècie; no pas per ser un valor rellevant en si mateix i per a tots els éssers naturals. Però així també s'avança cap a la naturalitat humana.

El naturalisme té una altra proposta d'acord social sobre que cal estimar. Els valors naturalistes ho són no de l'individu global o només referits a l'individu com a ciutadà, ho són primer del cos com ser físic, ho són de l'organisme com a ser vital, ho són de la persona com a ser psíquic i ho són del ciutadà com a ser social.

El naturalisme, llavors, no només reconeix els valors tradicionals del ser ciutadà, sinó que en proposa i justifica altres valors atenent als funcionalismes naturals bàsics i a la seva interdependència. En aquest sentit s'alinea amb els qui defensen valors oblidats, com el de veritat, i altres com els valors ecològics i els de sostenibilitat que tenen ja un reconeixement social majoritari com a valors de progrés humà i global.

- VALORS SOCIALS:

.- LLIBERTAT, IGUALTAT, FRATERNITAT ENTRE ELS CIUTADANS I ELS POBLES.

.- RECONeixEMENT, PRESTIGI I FAMA.

.- PODER, PROPIETATS I DINERS.

- VALORS PSÍQUICS

.- VERITAT. AJUST VITAL, PERCEPTIU I COGNOSCITIU.

.- FORMACIÓ PERSONAL.

.- AUTONOMIA PERSONAL.

- VALORS BIOLÒGICS:

.- VIDA, INDIVIDUAL I D'ESPÈCIE.

.- SALUT.

.- ECOLOGIA.

- VALORS FÍSICS:

.- INTEGRITAT.

.- ESTABILITAT

.- SOSTENIBILITAT

Els valors socials més destacats són els de la llibertat i la igualtat, relatius a l'organització social i política. Llibertat de religió o creença, llibertat d'opinió i expressió i també llibertat de càtedra, en són exemple. Respecte del valor d'igualtat, aquest se centra en atorgar a tots els ciutadans el mateix tracte davant la llei, i en general per a exercir els drets reconeguts per tots i per a tothom. La fraternitat s'hi suma en un sentit més afectiu, i en la promoció d'idees que signifiquen millora del funcionament del món i el benestar dels qui hi habiten.

Els altres valors socials giren al voltant dels objectius que justifiquen l'esforç personal, més enllà del ressò social que tingui. L'èxit personal es presenta, en tot cas, com l'exponent d'allò que dona de sí la societat igualitària i democràtica. La competició -política, empresarial o esportiva- és un exponent clar de l'agonisme de la nostra societat occidental a partir de la Grècia clàssica.

Els valors psíquics estan presidits per la veritat, entesa com a conformitat entre allò que es diu i allò que hi ha o s'esdevé. Això vol dir que en la comunicació que es dona socialment, cada individu valora no tant la llibertat de dir sinó el parlar de manera ajustada a la realitat de les coses que hi ha i allò que s'esdevé. De fet, el valor de tot el funcionalisme psíquic és el d'ajust" i veritat és l'ajust en el parlar sobre totes les coses.

En efecte, l'adaptació orgànica i emocional a les condicions de vida és una exigència, com ho són els ajustos perceptius a món físic i químic, i molt especialment al moviment del cos i de les coses. Però la rellevància de l'ajust està plenament representada per la paraula

veritat, entesa com ajust cognoscitiu. Entre altres coses perquè allò més preuat per a construir un plantejament natural del món, depèn de les discriminacions cognoscitives i del perfilar les expressions més ajustades a la realitat de les coses.

Per això, un científic no és tant un tècnic de laboratori ni un escriptor d'articles sinó un treballador crític en l'empresa de dir les coses com són. O dit d'una altra manera: la investigació de veritat – la pròpia i principal de la ciència- és la que vol dir les coses com són, més enllà dels models teòrics en voga o dels criteris d'admissió dels articles en les revistes de divulgació. És la investigació com a examen sobre la veritat d'allò que es diu i, sobretot, en allò que fa referència a les causes.

El parlar és allò que fa diferent i superior evolutivament el ser humà respecte de la resta d'animals però es comparteixen altres adaptacions o ajustos ontogenètics d'enteniment, percepció i condicionament. En efecte, tant en els fenòmens de Condicionament, com en els de Percepció com en els d'Enteniment, allò rellevant és l'adaptació a l'entorn funcional en el que es troba cada organisme. Donat, però, que les espècies animals no humanes realitzen ajustos de condicionament, percepció i molts d'enteniment entre ells i amb els humans, cal dir que també els és aplicable el qualificatiu de persona.

No és el mateix el Condicionament que la Percepció, ni aquesta és el mateix que l'Enteniment. Són diferents com a finalitat d'ajust i donen peu a universos psíquics ben diferenciats. Però funcionalment i en general és el mateix l'adequació dels hàbits, la precisió de les

habilitats que la veritat de les diccions o discursos. En tots els cassos es tracte de l'efecte d'adaptació construïda a l'entorn funcional i al grau d'adaptació que s'aconsegueix i que es pretén que s'ajusti al màxim.

La vida és l'altre valor fonamental del jo global. Ho és per la constatació que el ser organisme és la realitat funcional anterior i bàsica per a l'existència individual com a persona i com a ciutadà. També perquè la vida és el corrent dins el qual tots i cadascun dels sers vius hi creixen, es desenvolupen i moren.

La vida individual que es va repetint en tots els sers no és només un moment en el continu de vida general, és també la exigència i el dret a existir amb un cicle vital propi. La vida i la salut en el cicle individual comporta, a la vegada, exigència de la procreació com a funció vital. Perquè la continuïtat de la vida en nous organismes és l'altre essència de la funcionalitat vital, al costat del manteniment de la pròpia.

Front al valor d'una altra vida teista i el valors socials que ha promocionat l'humanisme, el naturalista subratlla que la vida d'un mateix és primera per necessitat. I front a la vida única dels humans, el naturalista contempla la vida general a l'univers i a la terra, respecta la vida de cada espècie i, sobretot, estén el valor de fraternitat i solidaritat a tots els éssers vius. Començant per els animals domèstics amb qui ens entenem millor.

A un nivell vital relatiu a cada individu, se sap que l'important és tenir salut encara que els valors socials i psíquics siguin dels que més es parla i els que prevalen actualment a la cultura occidental. Això no obstant, perdura la disposició perdre la salut i fins a morir pels ideals. Molts individus estan de fet disposats a perdre la salut per tal de fer coses extraordinàries i tenir èxit, o simplement de gaudir ni que sigui fent-se mal.

En un altre ordre de coses, la tolerància social amb la ingesta de drogues que se sap afecten la salut i poden causar la mort és prou significativa com a exponent de la prevalença de valors socials que posen per davant la llibertat de l'individu i la mateixa singularitat o identitat personal, a la vida i la salut.

Els valors físics són els més bàsics i cal referir-los perquè normalment queden ocultats per la confusió d'allò que és l'organisme i el cos, per part de les concepcions teista i humanista.

La integritat fa referència a la necessària enteresa del cos com recipient de la vida i a la seva estabilitat física en el món terrenal. No només els traumes i els accidents poden comportar amputacions i afectacions físiques dels cossos en general. És que la mateixa dinàmica de les forces gravitatòries, els canvis climàtics i les oscil·lacions tèrmiques o de pressió atmosfèrica, comporten afectacions d'aquests cossos abans de les repercussions en la salut dels organismes.

No s'acostuma a plantejar però la física teòrica porta fins a la consideració de l'estabilitat i la sostenibilitat com un valor a considerar respecte de la terra i de cada cos que hi ha en ella en

relació, per exemple, a la durada i oscil·lacions de l'energia solar . En tot cas, aquesta aportació de la física és bàsica per a explicar l'inici del nostre del món i els límits i les maneres com l'univers físic ens alberga i ens afecta. Fent-ho, precisament, en els termes que els processos vitals, psíquics i socials ho constaten, havent-hi reconeixement o no.

Un aspecte rellevant de l'escala de valors naturalista és que els valors més bàsics són necessaris als superiors i no a l'inrevés.

La integritat física universal i terràquia, però també la corporal individual, apareix llavors com a condició necessària per a la existència de la vida i del bon funcionament orgànic de tots els éssers vius. De tal manera que sobresurten els valors dels funcionalismes bàsics perquè especifiquen les condicions materials necessàries per a l'existència i el bon funcionament de les superiors.

És a dir, a gran escala, el món físic funciona amb estabilitat i per això es preveu infinit o es pot plantejar així. Però els temes físics es plantegen a una escala més petita quan toquem els temes de l'equilibri del planeta terra i molt molecularment quan el veiem tocants els cossos de les plantes, els animals i els mateixos humans. Llavors és quan veiem, per exemple, que només uns graus significatius de canvi tèrmic en una direcció negativa o positiva, pot significar un daltabaix orgànic de dimensions insuportables per als organismes vius. I trastorns emocionals condicionats i sentimentals.

De la mateixa manera, pujant en l'escala funcional i de valors, una malaltia o disfunció orgànica constitueix una limitació per al normal desenvolupament de la persona. Més concretament, una limitació

sensorial comporta uns límits perceptius insalvables des de la pròpia percepció. Així quan un individu presenta una pèrdua auditiva, com pot ser la manca de discriminació en freqüències del so, té dificultats en el seguiment de la parla i amb elles de la mateixa comprensió verbal.

Normalment es busquen solucions amb les pròtesis per a temes esquelètics i es busquen substitucions sensorials per a temes orgànics referits, respectivament. Aquests solucions, a banda de la seva importància, posen en evidència les limitacions que provenen dels nivells físic i vitals i perquè cal considerar-los com a bàsics i primers en el desenvolupament global dels funcionalismes superiors.

La vida i la salut son, d'altre banda, valors prioritaris front a la curiositat i la recerca d'experiències noves que guien moltes existències individuals, sobretot quan s'és jove i emparats en el valor de la llibertat o en el de risc, que circumstancialment també pot ser un valor. Tal és el cas de la ingesta de drogues –aquest és un tema en el que cal insistir actualment- que alteren de base el normal funcionament de l'organisme i del sistema nerviós en particular, afectant les dimensions d'ajust psíquic i determinants problemàtiques socials ben evidents.

El mateix i en general, respecte de qualsevol hàbit o acció que poden causar danys irreparables en els organismes i en la vida en general.

Les societats desenvolupades poden alterar la salut dels organismes i de les espècies, de moltes maneres. S'ha parlat de la transformació de les necessitats bàsiques com la del menjar o la de procrear, com un fet natural no obstant els riscos que poden ser considerats contraris als valors de la vida. Menjar només per a degustar és un

exemple de com la funció alimentària pot ser alterada pels canvis socials i la manera com entenen, en un determinat moment, el gaudi de la vida. També les relacions sexuals que biològicament porten a tenir fills, poden ser substituïdes per pràctiques que només serveixen per a satisfer el desig, establir llaços afectius o justificar formes d'amistat o noves institucions socials.

El tema és equivalent quan es veu la relació entre el psiquisme i la convencionalitat social. És la contrastació entre el valor de la veritat i el de la llibertat en l'acord social. Hi ha una màxima d'Aristòtil que històricament ho ha plantejat amb claredat: “*És primer la veritat que l'amistat*”. La veritat és ajust cognoscitiu mentre que l'amistat és una relació acordada o convinguda entre persones, per raons diverses. De fet, l'amistat és una primera institució social ja que significa l'existència d'un acord, normalment tàcit, de relació interindividual, entre dues o més persones. L'amistat, en tot cas, és un valor social d'immediata afectació apetitiva dels qui la comparteixen i allò que ens diu aquella màxima és que la veritat es un valor prioritari perquè sense ella o contra ella no es construeixen valors de progrés.

Quan es tracta de cognició i de les mateixes concepcions, el naturalisme diu, en efecte, que és més sagrada la veritat que l'amistat i, amb aquesta, qualsevol acord entre persones ni que tinguin un gran ressò afectiu, sentimental o emocional. Aquest és el tema. Ho es sobretot actualment quan es parla de “post-veritat”, com formació de plantejaments en l'ordre social que no només no tenen en compte la veritat del coneixement, sinó que van en contra d'ella per motius exclusius d'ordre o dinàmica social. Fa anys, per exemple, que a les meves latituds hi ha partits polítics que diuen que el valencià és una

llengua diferent al català, encara que els lingüistes aporten evidències de que és una mateixa llengua. Les emocions i els sentiments, tal com es diu, estan a flor de pell. Però les emocions i els sentiment són vans i impertinents si no s'integren amb la veritat.

Així doncs, el naturalisme promou també una escala de valors, no tant per dir que uns són evolutivament superiors als altres sinó per dir també que uns són més bàsics i, per això, prioritaris respecte dels altres.

EDUCACIÓ

Posar l'educació com a prioritat dels objectius socials i polítics ha estat una constant en el projecte de les concepcions del món. Encara que els continguts han estat diferents, la necessitat de transmetre'ls a cada nou ser humà s'ha assumit plenament, i no obstant es pensés una cosa o una altra en allò que fa referència a la procedència de la raó o la consciència. La paradoxa ha estat que s'eduqués i es formessin les persones negant que això succeís.

L'educació és el projecte tecnològic fonamental del naturalisme per quant pensa que el ser psíquic és un ser construït ontogenèticament i no té cap sentit pensar que la raó o la consciència són el producte d'una entitat interna, etèria o carnal, que les determina.

Actualment temes com la educació física i l'educació per a la salut han agafat rellevància educativa, front a l'educació cognoscitiva tradicional feta a l'escola durant un període limitat de temps. Amb aquells continguts, l'educació es fa necessària durant tot el cicle vital perquè als canvis físic del cos i els orgànics així ho exigeixen. Però, a més, la idea de formació contínua que s'imposa ajuda a fer veure que el psiquisme, en general, requereix ser assumit com un procés d'ajust constant del ser individual.

La generalitat dels conceptes de concepció del món exigeix, en tot cas, la seva consideració al nivell de la formació o educació universitària.

.- UNIVERSITAT.

La universitat ha sigut i és un reflex de l'organització del coneixement segons ha predominat el teisme, l'humanisme i l'incipient naturalisme més contemporani. Ho ha estat per la predominança d'unes assignatures o temes respecte d'un altres, i també per l'enfocament del temes causals i el seu paper en la seva estructuració d'ensenyances.

La universitat teista ve representada per les universitats pontifícies. En elles la Teologia i el Dret Canònic eren prioritàries front a la filosofia, les humanitats i qualsevol altra àrea de coneixement incipient. La imatge de l'Aula Magna de la universitat pontifícia de Salamanca, amb una gran cadira coronada per la mitra papal i d'on surt una capa que abasta les cadires més baixes i adjacents, és la metàfora de la idea conceptiva del món, dels orígens i de les actituds intel·lectuals que es promocionaven.

La universitat humanista ve representada per les que van venir després i que han arribat als nostres dies. La Filosofia, la Llengua i la Literatura, han donat peu a assignatures privilegiades front a les provinents de les ciències bàsiques i les tecnologies centrades en temes més "materials" i concrets.

El tema del coneixement humà ha estat desenvolupat en ella, sobretot per la filosofia i ho ha fet d'acord amb les dues grans concepcions de la cultura occidental com són el teisme i l'humanisme. L'existència de la Epistemologia i els seus discursos justificatius d'un coneixement provinent de la revelació i un altre que

es gesta en la ment, ha marcat aquella branca de la filosofia tradicional, desenvolupada sota aquelles dues concepcions. Penso, com a exemple de la seva síntesi, en l'obra El Criteri, de J. Balmes, en el que clarament es distingeix un coneixement que prové de la revelació i un altre que s'aconsegueix a partir de l'enteniment humà i dels sentits.

Els grans temes de déu i l'home integrats en els tractaments filosòfics, culturals i artístics, han definit la conjuntura teòrica a partir del renaixement i arribant fins els nostres dies.

La universitat naturalista ha de ser una altra. Hem fet una proposta general en aquest sentit, plantejant com la universitat s'hauria d'organitzar a partir de les àrees de coneixement lligades a les ciències funcionals troncales, mostrant totes elles la seva aportació al coneixement del món i del mateix ser humà en ell ([Ciències del Moviment](#), [El área de conocimiento de las ciencias psicológicas y educativas](#)).

Dir, en tot cas, que la universitat naturalista hauria d'assumir els temes conceptius i filosòfics propis de totes les cultures, particularment de la pròpia, com a introducció històrica i general als seus estudis.

En segon lloc, temes i assignatures rellevants de la filosofia referits a la ment i al coneixement humà, com la Epistemologia, haurien de formar part ja dels continguts de la Psicologia i la Sociologia atenent a la definició de la parla i el llenguatge i a la seva integració funcional. Igualment pels temes i assignatures com la Llengua i la Lingüística que, podent tenir un tractament d'entrada més descriptiu, haurien de

formar part del cos de coneixements nuclear referits a la psique com a enteniment.

Altres temes i assignatures que tradicionalment s'ha presentat també com a "humanitats", cas de la Literatura, haurien de ser assumits plenament com a art, entès com a expressió de la individualitat i subjecte a les tècniques pròpies dels diferents gèneres literaris.

L'art és, majorment, l'expressió de la persona humana, partint de les seves habilitats i sabers, i en l'ús de tècniques expressives varies. Tradicionalment la pintura, l'escultura, la música o el disseny, la poesia i la prosa, el teatre o el cinema, han estat arts destacades a les que ara s'hi sumen performances i barreges de tècniques en general. La formació artística ha de ser, en tot cas, universal per a tots els éssers humans, i fer-se en els instituts com a bàsica i comuna. Una altra cosa és que la producció artística formi part dels estudis universitaris antropològics i es mostri funcionalment relacionada amb altres aspectes socials i culturals; com pot ser la religió.

També és una altra cosa que la definició d'art, com a expressió de la individualitat, pugui incloure tot allò que fan els animals i tots els éssers naturals en general, i l'art acabi sent aleshores tot allò que considerem bell, sorprenen o digne d'admiració, més enllà que li diguem artista a qui ho ha fet.

.- INVESTIGACIÓ

La ciència i la cultura actual, en general, entenen la investigació científica com la producció de coneixement per part dels investigadors. La imatge mediàtica més repetida és la d'investigadores manipulant provetes i substàncies, posant de manifest que la recerca biomèdica té un gran reconeixement. En efecte, parlant en termes generals, la recerca apareix com el treball propi de la ciència sobretot per a portar solucions mèdiques i en un terreny més difús, per a millorar el coneixement humà sobre el món material, en general i per a generar invents i tecnologies més avançades.

El teisme ho admira –diria- i no s'hi fica. És la recerca en l'obra divina i no hi ha res a dir, a no ser que s'investigui en temes que porten a conclusions que contradiguin les escriptures o els dogmes de fe, per exemple. Bàsicament perquè aleshores es veuen obligats a canviar les seves creences i això és debilitat per a ells.

L'humanisme tolera i estimula la recerca però té un límit: pensa que quan s'arriba als temes humans tot és diferent i cal un plantejament singular i propi d'investigació respecte a la que realitza en tots els altres temes naturals. Per això es pot trobar qui afirma que en les humanitats i les ciències socials –qualificades totes elles i sense precisar massa com a ciències “toves”- no es poden fer generalitzacions perquè tot són irregularitats, novetats i sorpreses, donat el caràcter idiosincràtic i imprevisible de cada ser humà. És més, es pot afirmar que, des del punt de vista humanista, les generalitzacions, com a representació de qualsevol principi general

per a la conducta humana, són ridícules i fins perilloses per al desenvolupament del coneixement i el benestar social en general.

Lo lamentable de la situació actual és que el sol fet de parlar d'experiments ja molesta als humanistes. Els molesta fins el punt que, com a exemple, obliguen a parlar de dissenys d'investigació en lloc d'experiments. És anecdòtic, però és una altra perla del pensar imperant segons el qual tot allò que ha fet i fa la ciència per a demostrar com funciona el món i el mateix home, és sospitós de sacrilegi. Això fa que ni tan sols es pugui plantejar la discussió teòrica sobre temes que l'admeten i la necessiten.

El naturalisme, evidentment, és tota una altra cosa: postula que els principis explicatius, concretats en l'estudi de les causes i els seus efectes són universals per a tots els fenòmens naturals, inclosos els humans. Ho postula no només com una conclusió general sinó també per l'evidència que hi ha lleis concretes com les de la Pràctica, la Contigüïtat, la Regularitat, la Probabilitat, la Inhibició i la mateixa de la Generalització o Transferència que s'extreuen de l'anàlisi del comportament humà i que admeten quantificació per a la seva formulació general.

El tema clau per al naturalisme en l'actual moment científic és la promoció de la recerca teòrica com a investigació dels prejudicis culturals humanistes i teistes de cara al desenvolupament d'unes ciències humanes plenament naturals. En aquesta línia de recerca concreta sobre l'origen de la vida i de l'origen de la psique són claus.

La investigació sobre l'origen de la vida és efectivament clau perquè pot significar com s'ha donat el pas del ser material al ser vital i el

desbancament definitiu del creacionisme teista, particularment ara que alguns pretenen ressuscitar-lo.

La investigació sobre el Condicionament Temporal -([Origen de la psique](#))- és un altre tema clau per quant posa de manifest la forma funcional associativa més elemental en la naturalesa. La idea que gran part del éssers vius comparteixen la funcionalitat psíquica, serviria molt efectivament a la plena naturalització dels essers humans, juntament amb el reconeixement del molt que comparteixen amb la resta d'éssers vius.

En aquest ordre de coses de l'estudi dels grans salts qualitius i funcionals a la natura, el que hi ha entre els esdeveniments psíquics i els socials seria igualment molt rellevant.

Sigui com sigui, per al naturalista la universitat és la seu social de la ciència. La ciència és, sobretot, el tractat de les causes, de la seva interdependència i de tots els seus efectes. La docència universitària hauria de basar-se en aquest plantejament que obre tots els temes naturals a la recerca experimental, observacional i a la mateixa recerca aplicada.

Cada docent i investigador universitari hauria de poder ser preguntat per les causes i per la veritat, cosa que ara encara incomoda a molts. Hauria de ser així perquè, d'ofici i personalment, és la seva responsabilitat respondre i parlar d'aquells temes.

Epíleg

En la infància dels humans hi mana la ingenuïtat, la motivació simple i el desig inconscient de viure per sobre de tot. El coneixement tot just comença i hi ha molts mons a descobrir; tots es presenten en l'embolcall del misteri.

En l'adolescència hi mana la realitat de tot, fins a la eventual decepció i el desencant. Però hi ha l'enamorament de la parla i la pensa que es tornen com capacitats divines. Elles pretenen dominar, com si fossin deesses, la vida de cadascú.

A la joventut tens el dons de la força i l'equilibri que et proporcionen una mirada serena. Ets conscient dels enganys en base als quals s'ha organitzat l'existència de tots i cadascun dels humans que t'han precedit, però també dels sabers veritables que s'han compartit. Penses que la joventut s'acabarà per a tu, però també que ella pot ser eterna per a la societat que ho assumeixi tot amb naturalitat.

A handwritten signature in black ink, consisting of a vertical line followed by a stylized 'D' and several horizontal strokes.

Empúries, primavera de 2018.

